

Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima: primjer Karlovačke županije

Golek, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:578949>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima:
primjer Karlovačke županije**

DIPLOMSKI RAD

Ivana Golek

Zagreb, srpanj, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

Diplomski studij:

Agrobiznis i ruralni razvitak

**Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima:
primjer Karlovačke županije**

DIPLOMSKI RAD

Ivana Golek

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Nataša Bokan

Zagreb, srpanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU AGRONOMSKI FAKULTET

IZJAVA STUDENTA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, **Ivana Golek**, JMBAG 0119040032, rođena 22.09.1997. u Karlovcu, izjavljujem da sam samostalno izradila diplomski rad pod naslovom:

Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima: primjer Karlovačke županije

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedina autorica/jedini autor ovoga diplomskog rada;
- da su svi korišteni izvori literature, kako objavljeni tako i neobjavljeni, adekvatno citirani ili parafrazirani, te popisani u literaturi na kraju rada;
- da ovaj diplomski rad ne sadrži dijelove radova predanih na Agronomskom fakultetu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnog ili stručnog studija;
- da je elektronička verzija ovoga diplomskog rada identična tiskanoj koju je odobrio mentor;
- da sam upoznata/upoznat s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (Čl. 19).

U Zagrebu, dana _____

Potpis studentice

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZVJEŠĆE
O OCJENI I OBRANI DIPLOMSKOG RADA**

Diplomski rad studentice **Ivane Golek**, JMBAG 0119040032, naslova

Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima: primjer Karlovačke županije

obranjen je i ocijenjen ocjenom _____ , dana _____ .

Povjerenstvo:

potpisi:

1. izv. prof. dr. sc. Nataša Bokan mentor

2. doc. dr. sc. Marina Štambuk član

3. prof. dr. sc. Ivo Grgić član

Zahvala

Mojemu učitelju, heroju, legendi, autoritetu i uzoru, mojemu tati najveće hvala. Hvala tata što si me naučio zavoljeti poljoprivredu i animirao me da studiram tvoju struku. Hvala što si me naučio kako to u praksi funkcionira i da nije sve kao na papiru. Hvala ti što si na sve imao pravi odgovor. Hvala ti tata što si sebi uskraćivao, da bi meni davao. Hvala ti za sve one debate i razgovore tijekom vožnje autom i izjave koje ću pamtiti zauvijek. Bez tebe nikad ne bih došla do kraja. Sve ono što sam ja danas, zahvaljujem tebi. Hvala ti što si bio najponosniji na mene. Da budem upola kao ti u životu, znat ću da sam uspjela. Hvala tata.

Hvala mojemu dečku što je istrpio sav stres kolokvija i ispita i bio ponosan na svaku peticu. Hvala također mojoj braći koji su mi bili podrška cijelo školovanje. Hvala mojoj mami što se je uvijek brinula za mene. Hvala mojoj Viktoriji koja se veselila mojemu uspjehu više nego ja sama i tjerala me da ispravljam trojke na petice jer je znala da znam. Vika, obećajem, kad postanem ministrica kupujem ti onu famoznu peglu sa stalkom.

Hvala mojim prijateljicama, kolegicama, koje su me u ovih pet godina naučile što je pravo prijateljstvo. Hvala vam što ste me gurale, hvala što ste bile ponosne na mene, hvala što sam stekla prijateljice za život. Vi ste svjetlo moga faksa.

Hvala mojoj mentorici izv.prof.dr.sc. Nataši Bokan što mi je odmah rekla da ne sumnja u mene i moje sposobnosti i što je prihvatila mentorstvo široke ruke veseleći se zajedničkom radu. Hvala Vam profesorice što ste me naučili puno i što sam kod vas zavoljela i druge spektre agronomije.

Posebne zahvale dugujem sudionicima istraživanja. Hvala im što su pristali i time mi pomogli zaključiti moje obrazovanje.

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Cilj istraživanja	2
1.2.	Struktura istraživačkog rada	3
2.	Teorijski okvir istraživanja	4
2.1.	Mladi kao akteri razvoja	4
2.2.	Mladi u ruralnim sredinama	7
3.	Karlovačka županija	17
3.1.	Definicija ruralnog područja	17
3.2.	Karlovačka županija	18
3.2.1.	Društvena i gospodarska infrastruktura Karlovačke županije te ekonomski razvoj	20
3.2.2.	Sociodemografski podaci, vitalnost i migracije stanovništva Karlovačke županije	27
4.	Metodologija istraživanja	38
4.1.	Način prikupljanja podataka	38
4.2.	Opis uzorka	39
4.3.	Proces analize podataka	39
5.	Rezultati istraživanja	41
5.1.	Prednosti života na selu	42
5.2.	Nedostaci života na selu	45
5.3.	Obrazovanje i poslovne prilike	50
5.4.	Razvijenost lokalne zajednice	54
5.5.	Afiniteti i motivacija za ostanak ili odlazak	58
6.	Rasprava	64

7. Zaključak.....	66
8. Popis literature	69
9. Prilog.....	72
10. Životopis.....	73

Sažetak

Diplomskog rada studentice **Ivane Golek**, naslova

Pitanje o(p)stanka mladih u ruralnim područjima: primjer Karlovačke županije

Mladi su neophodan resurs ruralnih zajednica koji postaje ugrožen uslijed značajnog trenda iseljavanja s ruralnih područja. Pretežno mladi sele za boljim poslovnim mogućnostima, zbog nedostatka kulturnog i zabavnog sadržaja te sužene mogućnosti ostvarenja vlastitih potencijala. Karlovačka županija kao pretežno ruralna i podložna egzodusu mladih čini savršen teren za provedbu istraživanja. Prvi dio rada je teorijski okvir istraživanja te pregled dosadašnje literature na temu mladih u ruralnim područjima. Drugi dio rada, empirijski, proveden je kvalitativnom metodom polustrukturiranog telefonskog intervjua s 15 sugovornika iz pojedine općine ili grada županije. Cilj rada je utvrditi zadovoljstvo mladih životom na selu u Karlovačkoj županiji kroz prednosti i nedostatke te je cilj odrediti motive za ostanak ili odlazak sa sela. Rezultati istraživanja pokazali su kako su mladi skloni seliti se zbog nedostatka posla i nemogućnosti ostvarenja vlastitih potencijala. Također, rezultati pokazuju kako je kvaliteta života u općinama različita te mlade uz selo veže neobjašnjiv osjećaj privrženosti zbog kojeg i biraju ostati u istom.

Ključne riječi: mladež, ruralna područja, kvaliteta života, migracijske tendencije, napuštanje sela

Summary

Of the master's thesis – student **Ivana Golek**, entitled

The issue of youth stay and subsistence in rural areas

Youth are a necessary resource of rural communities, which is becoming endangered due to a significant trend of emigration from rural areas. Mostly young people move for better business opportunities, due to the lack of cultural and entertainment content and narrowed opportunities to realize their potential. Karlovac County, as predominantly rural and subject to the exodus of young people, is the perfect terrain for conducting research. The first part of the paper is a theoretical framework of research and a review of current literature on youth in rural areas. The second part of the paper, empirically, was conducted by a qualitative method of semi-structured telephone interview with 15 respondents from a particular municipality or town county. The aim of this paper is to determine the satisfaction of young people with life in the countryside in Karlovac County through the advantages and disadvantages, and the aim is to determine the motives for staying or leaving the village. The results of the research showed that young people tend to move due to lack of work and inability to realize their potential. Also, the results show that the quality of life in the municipalities is different and young people have an inexplicable sense of attachment to the village, which is why they choose to stay in it.

Keywords: youth, rural areas, quality of life, migration tendencies, rural outmigration

1. Uvod

U ovom radu bavit ćemo se mladima u ruralnim područjima. Ruralne sredine u Hrvatskoj doimaju se kao izolirana područja i mladi uslijed nedostatka bitnih sadržaja imaju tendenciju ista napuštati. Hrvatsko selo doživjelo je demografski slom, posebno u posljednjem desetljeću. Modernizacija i deruralizacija kao ključni procesi nositelji su tog sloma. S godinama situacija postaje sve lošija i stanovništvo drastično opada pri čemu su posebno ugrožena ruralna područja.

Mladi kao akteri društvenog razvoja i važan resurs lokalnih zajednica ključni su u očuvanju ruralnih područja. Selo sa svojim prednostima i nedostacima za nekog je prihvatljivo utočište, dok neki smatraju da su životom na selu zakinuti. Nerijetko se smatra da mladi ne mogu ostvariti svoje potencijale na selu jer je kapital sela u smislu razvijenosti, infrastrukture i kulturnog i zabavnog sadržaja oskudan. Posebno osjetljivom skupinom mladih u ruralnim područjima smatraju se nezaposleni mladi te visokoobrazovani pojedinci. Upravo je obrazovanje često činitelj napuštanja zajednica, kao i potraga za boljim poslovnim mogućnostima. Visokoobrazovani pojedinci često biraju ostati u sredinama gdje su studirali, jer u svojim zajednicama nemaju posla u struci.

Život na selu posljednjih godina dobio je i novu dimenziju uslijed raznih popratnih globalnih događanja kao što je aktualna pandemija korona virusa. Pojedinci biraju mirnije sredine gdje su u potpunom doticaju s prirodom. Pozitivnom stranom života na selu smatraju se netaknuta priroda, mir i čisti okoliš. Među prednostima života na selu ubrajaju se i međuljudski odnosi prema istraživanju Grgića i sur. (2010.) te Žutinić i sur. (2010.). Na selu je međusobno dobra interakcija i komunikacija između pojedinaca. Međusobna poznanstva doprinose snažnijem djelovanju unutar zajednice.

Mladi su ključ očuvanja ruralnih zajednica i važno je prepoznati njihove potrebe i želje kako bi se zajednice razvile. Mladež učestalo nosi epitet nezrele generacije koja nije sposobna stvarati promjene, ali oni su važan resurs i bitno je zaustaviti njihovo napuštanje iz ruralnih zajednica.

Namjera ovog istraživanja je otkriti perspektivu života mladih u ruralnim područjima Karlovačke županije. U radu ćemo govoriti o tomu što mladi smatraju pozitivnim, a što negativnim te u čemu vide potencijal. Kroz istraživanje namjera je zaključiti kakvi su afiniteti mladih za ostanak u svojoj ruralnoj zajednici.

1.1. Cilj istraživanja

Cilj rada je utvrditi zadovoljstvo mladih životom na selu u Karlovačkoj županiji. Također, cilj je utvrditi motive za ostanak ili odlazak sa sela. Istraživanjem će se definirati prednosti i nedostaci života u ruralnim područjima Karlovačke županije te problemi i okolnosti zbog kojih se mladi sele.

U ovom radu na temelju dosadašnjih neformalnih i formalnih saznanja postavlja se jedna hipoteza koja će se provjeriti istraživanjem, odnosno postavljenim ciljevima istraživanja.

H1: Mladež Karlovačke županije najvećim nedostatkom života na selu smatra nedostatak posla uslijed čega i migriraju.

Osim izraza „mladi“, u radu ćemo koristiti i termin mladež. Mladež je sinonim za mlade; mladi naraštaj. Često ju se upotrebljava za točno određene skupine mladih. Npr. mladež političke stranke, vatrogasna mladež itd. U karlovačkom kraju u govoru se može nerijetko čuti upravo riječ mladež. Kod starijih generacija popularan je i izraz „omladina“.

1.2. Struktura istraživačkog rada

Rad započinje uvodom u temu istraživanja. Uvod u temu odnosi se na interpretaciju i upoznavanje čitatelja s mladima u ruralnim zajednicama. Fokus je na problemima mladih i njihovim motivima za odlazak i ostanak u ruralnim područjima. Istraživanje je provedeno s mladima u Karlovačkoj županiji. U uvodu su definirani ciljevi rada te hipoteza. U radu će se utvrditi zadovoljstvo mladih životom u ruralnim zajednicama Karlovačke županije te motivi za ostanak u istoj. Svrha istraživanja je otkriti i nove spoznaje o tome što mladi smatraju ključnim za ostanak i zbog čega se najviše sele.

Sljedeći dio rada je teorijski dio. Odnosi se na pregled dosadašnje literature na temu mladih u ruralnim područjima. Ukratko su opisani zaključci istraživanja provedenih unatrag dvadeset godina s naglaskom na ruralnu mladež u Hrvatskoj. Takav pregled donosi mogućnost kontekstualiziranja rezultata istraživanja ovog rada s rezultatima istraživanja drugih autora.

Treći dio rada opis je Karlovačke županije koja čini prikladan teren za provedbu istraživanja budući da je podložna ruralnom egzodusu. Ta cjelina rada podijeljena je na više potpoglavlja. Ponajprije, navodi se definicija ruralnog prostora te objašnjenje na temelju kojih navoda se Karlovačka županija smatra ruralnom. Nadalje slijedi opis Karlovačke županije, njezinog smještaja te administrativne podjele. Osim toga opisana je njezina društvena i gospodarska infrastruktura te ekonomski razvoj putem BDP-a, indeksa razvijenosti te zaposlenosti. Posebno su istaknute općine i gradovi po kategoriji razvijenosti. Na kraju trećeg dijela rada navodimo sociodemografske podatke o stanovništvu u županiji s naglaskom na vitalnost stanovništva i migracije.

Četvrti dio rada obuhvaća metodologiju istraživanja uključujući opis tijeka istraživanja, protokola intervjua, opis uzorka te analize podataka.

Peti dio rada su rezultati istraživanja provedenog polustrukturiranim intervjuom u različitim općinama i gradovima Karlovačke županije. Rezultati istraživanja kodirani su prema kodnim skupinama na temelju kojih je putem rasprave u završnom dijelu rada donesen zaključak i preporuke za donositelje političkih odluka u vezi poboljšanja položaja mladih u Karlovačkoj županiji.

U prilogu rada priložen je protokol intervjua.

2. Teorijski okvir istraživanja

2.1. Mladi kao akteri razvoja

U ovom potpoglavlju govorit ćemo o mladima općenito te o komponentama njihova života koje imaju veliki utjecaj na njihovo ponašanje i donošenje odluka. Prema Radinu i sur. (2002.) mlade se promatra kao posebnu društvenu grupu koju, uz neke zajedničke karakteristike, obilježava unutarnja socijalna raslojenost sukladna diferenciranosti društva kojeg su integralni dio. Dosadašnja istraživanja su pokazala kako su mladi osjetljiva društvena skupina, no na mladima se mogu detektirati najranije promjene koje se zbivaju u društvu. Mladi su pretežno pod većim utjecajem okoline i oni su nositelji budućnosti te važan društveni resurs sadašnjosti. Sve promjene koje su sklone događati se u društvu najviše se odražavaju na mladu populaciju. Današnja mladež nije sklona prihvaćati tradicijske koncepte svojih roditelja te se uvjetno modernizaciji prilagođava novim društvenim trendovima.

Mladost je jedan dio života između djetinjstva i zrelosti, odnosno odraslosti. Što se tiče dobne granice, rijetko je ona postavljena isključivo do određene godine. Mlade se ponekad deklarira do 25. ili do 35. godine, ovisno o promatranoj situaciji. Sociološki je opravdano kao mlade promatrati populaciju od 15. do 30. godine jer je najstarija dobna skupina mladih (od 25. do 29. godine) po svojim socijalnim obilježjima sličnija populaciji mlađoj od 25 nego populaciji starijoj od 30 godina. Prema istraživanju Ilišin (2002.) mlade se svrstavalo u određenu kategoriju starosti prema prosječnoj dobi kad su nešto učinili ili smatraju da će nešto učiniti. Ti trendovi sugeriraju da suvremena mladež želi produljiti razdoblje od stjecanja socioekonomske neovisnosti do zasnivanja vlastite obitelji (Ilišin, 2002.). Današnja je mladež još sklonija takvom ponašanju. Naime, sve kasnije se pojedinci odlučuju na samostalan korak i selidbu od obitelji, odnosno još rjeđe na brak i stvaranje vlastite zajednice. Tijekom godina ta dobna granica pomakla, pa danas mladi to čine u tridesetima, dok su nekad već osnivali obitelji u dvadesetima. Hrvatska je zemlja u kojoj mladi relativno dugo ostaju u roditeljskom domu, odnosno prema podacima Eurostata nalazi se na prvom mjestu rangiranom od najviše do najmanje godina kad se osamostaljuju (Ilišin, 2017.).

Modernizacija društva je obrazovanje učinila značajnim faktorom društvenog razvoja i individualnog razvoja pojedinca (Baranović, 2002.). Stoga, sve promjene koje bi se sukladno modernizaciji trebale događati uče se i plasiraju kroz obrazovanje. Tako mladi uče za sebe i svoj napredak, ali i za napredak drugih, konkretno društva kojemu pripadaju. Konstantno unaprjeđivanje obrazovanih sustava i prilagođavanje novonastalim promjenama postaje zapravo pitanje opstanka pojedinca u suvremenom društvu. Škola postaje jedna od važnijih odrednica života pojedinca jer tijekom vremena period školovanja se produljio. Samo obvezno obrazovanje traje do 14. godine, zatim srednjoškolsko do punoljetnosti, a nadalje visoko obrazovanje ovisno o kvalifikaciji pojedinca, ali i duljini trajanja programa fakulteta ili visoke škole. Prema Baranović (2002.) najveći broj mladih percipirao je školu kao izvor stjecanja znanja i razvoja njihovih individualnih sposobnosti. Podaci su također ukazali da mladi percipiraju školu i kao sredstvo lakšeg rješavanja egzistencijalnih problema (ostvarivanje boljeg materijalnog standarda, dobivanje posla, uspješnije rješavanje životnih problema općenito, lakše prilagođavanje tehnološkim, ekonomskim promjenama i sl.) (Baranović, 2002.). Nedvojbeno da i danas mladi razmišljaju kako obrazovanje pozitivno može utjecati na njihove egzistencijalne potrebe. Kroz obrazovanje mladi stječu titulu, diplomu, koja će im danas sutra omogućiti lakše zapošljavanje za određeno zanimanje. Iako, prema istraživanju Baranović (2002.) preko 50% ih se potpuno složilo s tvrdnjom da mladi sve teže mogu dobiti posao za koji su se obrazovali. I godinama kasnije, mladi razmišljaju jednako. Često se smatra kako obrazovanje nije ključ uspjeha u društvu, već da u tomu ulogu igraju snalažljivost i politička podobnost.

Već spomenuta zaposlenost omogućava mladima da se lakše integriraju u društvu, stoga ne čudi da je nezaposlenost rizičan status za bilo koju mladu osobu. Dok god je osoba u statusu nezaposlenosti ona ovisi o nekom drugom, često roditeljima, što joj onemogućuje samostalnu preraspodjelu sredstava kao i nemogućnost 'držanja koraka' s vlastitim društvom.

U Hrvatskoj je trenutno 118.704 nezaposlenih (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2022.) od čega je 33,1% mladih od 15 do 34 godine. Prema Štimac Radin (2002.) u istraživanju je navedeno kako mladi smatraju da država ne poduzima ništa da smanji nezaposlenost i otvori nova radna mjesta. U okolnostima u kojima je nezaposlenost među mladima masovna i trajna, jedno od ključnih pitanja jest njihova spremnost da prihvate posao izvan mjesta stanovanja i svoje struke (Ilišin, 2017.). Činjenica je da nezaposlenost u Hrvatskoj opada, ali na to uvelike pozitivno djeluje vanjska migracija, što je zapravo paradoks (Župarić-Iljić, 2016., prema

Schafft i sur. 2021.). Često su mladi skloni seliti se kako bi pronašli posao u nekoj drugoj sredini, ali pri tomu su mišljenja kako je nužno dobro zarađivati kako bi si mogli osigurati smještaj i sve nužne potrebe. Najfleksibilnijima u potrazi za poslom pokazuju se mladi iz ruralnih područja. Prema Ilišin (2017.) većina nezaposlenih mladih u Hrvatskoj danas je spremna prihvatiti posao izvan struke za koju se školovala kako bi se oslobodila bremena nezaposlenosti i socioekonomske ovisnosti. Što se tiče mjesta zaposlenja, mladi su skloni tražiti posao u javnom sektoru, jer im to jamči sigurnost isplate plaće. Mladi također često rade „na crno“ pritom zarađujući puno manje, radeći lošije sezonske poslove gubeći na taj način svoja socijalna prava (Bušljeta Tonković i Puđak, 2021.).

Obitelj i zajednica

Putem obitelji pojedinac se također uključuje u društvo. Obitelj je ta koja određuje sklonosti, vrijednosti, stavove i razmišljanja te oblikuje svaku osobu. Primjerice, mladi iz obitelji višeg socioekonomskog statusa, u kojima barem jedan roditelj posjeduje visoko obrazovanje, imaju veću vjerojatnost postizanja akademskog obrazovanja od potomaka niže obrazovanih roditelja (Ilišin, 2017.). Veliki utjecaj na obitelji imaju i socioekonomske okolnosti uzrokujući razne promjene. Danas su obitelji sklone razvodima, preopterećenosti poslom i nezaposlenosti. Ilišin i sur. (2017.) (prema Roberts i sur., 2009.) navode da promjene u strukturi obitelji i ulogama njenih članova u današnje vrijeme sve više podrazumijevaju napuštanje normativnog modela koji muškarcima pridaje ulogu hranitelja, a ženama kućanica i odgajateljica. Što se tiče mladih i zajednica, u Hrvatskoj je veći broj mladih u braku nego u izvanbračnoj zajednici. Tijekom godina prepolovio se broj mladih koji su u braku uz porast broja onih koji se deklariraju kao neoženjeni/neudani prema Ilišin (2017.). To potvrđuje činjenicu kako su mladi danas više skloni živjeti u izvanbračnoj zajednici i odlučuju se kasnije stupiti u brak ili ne stupiti uopće. Najveći udio mladih u brak ulazi kad završi svoje formalno obrazovanje. Pojedinci ulaze u novu životnu fazu tek po zatvaranju prethodne (Ilišin, 2017.). Prema navedenom istraživanju mlade žene sklonije su stupati u brak nego mladi muškarci.

S koliko slobodnog vremena danas mladi u Hrvatskoj raspolažu govori istraživanje Ilišin (2017.) prema kojemu gotovo tri četvrtine mladih raspolaže s tri i više sati slobodnog vremena dnevno. No, ipak ne raspolažu svi mladi istom količinom slobodnog vremena. Mladi nerijetko preuzimaju obvezu obiteljskih poslova i pomažu obitelji kad god imaju slobodnog vremena pri čemu se automatski reducira njihovo slobodno vrijeme. Količina raspoloživog slobodnog vremena opada s porastom dobi, stupnja obrazovanja i religioznošću mladih (Ilišin, 2017.). Neki od najčešćih aktivnosti koje mladi rade u svoje slobodno vrijeme su druženje s prijateljima te izlasci u kafiće. Mladi u gradovima svakako za provođenje slobodnog vremena imaju puno više mogućnosti i alternativa. U ruralnim područjima mladi su ograničeni na društvo i pretežno su jedine aktivnosti u kojima mogu sudjelovati i upotpuniti svoje slobodno vrijeme povezane uz sport ili folklor. Prema istraživanju Ilišin (2017.) velik broj mladih pripada skupini pasivnog obrasca provođenja slobodnog vremena.

Samoaktualizacija mladih u Hrvatskoj u posljednja skoro tri desetljeća, osim uključivanja u željene vršnjačke grupe, stjecanja preferiranog obrazovanja i uspješnog zaposlenja, sve je više povezana s odlaskom u inozemstvo (Ilišin, Spajić Vrkaš, 2017.). Dakle, mladi su mišljenja kako ne mogu ostvariti vlastite potencijale niti napredovati do željene razine u Hrvatskoj. Osim što samostalno donose odluku o tomu hoće li se ostvariti negdje drugdje, to ovisi i o njihovim osobinama ličnosti, odgoju te potpori obitelji, zajednici i društvu. Mladi se na svakodnevnoj razini uslijed želje za samoostvarenjem, suočavaju s nizom prepreka kao što su, osim već spomenute nezaposlenosti, korupcija, politička nestabilnost, stagniranje društva, pa čak i navika te tzv. kolotečina u životu. Uvijek se vodi borba između mišljenja ostati u takvoj okolini i pobuditi se te samostalno pronaći rješenje.

2.2. Mladi u ruralnim sredinama

U skladu s temom istraživanja ovo potpoglavlje govori o glavnim akterima istraživanja, mladima u ruralnim područjima. Pregled je ovo literature te zaključaka donesenih na temelju istraživanja o mladima u hrvatskim ruralnim područjima. Posebnu pažnju kao ugroženoj skupini mladih daje se mladima u ruralnim područjima. Mladi se kao marginalizirana skupina na selu suočavaju s teškim životom i nedostatkom sadržaja te mogućih aktivnosti kojima mogu ostvariti svoje potencijale. Selo se čini kao neprimamljivo mjesto za život i ostvarenje

životnih želja. Nedovoljna razvijenost ili nedostatak osnovne gospodarske (komunalne, prometne, informacijsko-komunikacijske i poslovne) te društvene (obrazovne, zdravstvene, kulturne i dr.) infrastrukture čine mladima ruralna područja u Hrvatskoj nepoželjnim za život (Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2020. do 2024.). Uslijed modernizacije kod mladih se stvorilo uvriježeno mišljenje o gradu kao boljoj opciji za stanovanje. Tomu nisu pridonijeli samo trendovi deagrarizacije i urbanizacije, već i nemogućnost pokretanja određenog napretka u ruralnoj zajednici. Dakle, sredina postaje pasivna, a uslijed pasivne sredine nema ni promjena. Mlado i radno aktivno stanovništvo teži pronaći sredinu u kojoj će si stvoriti bolje radne i životne prilike. To sve dovodi do depopulacije ruralnih sredina, demografskog starenja stanovništva, nedostatka potrebe za raznim gospodarskim i društvenim uslugama i naposljetku zaostajanja ruralnih područja. Iseljavanju mladih pridonijelo je i otvaranje granica prema Europskoj uniji.

Mladi u ruralnim područjima Kontinentalne i Jadranske Hrvatske provode život u otežanim uvjetima te se jednako susreću s problemima poput nedostatka društvene i gospodarske infrastrukture, nedostatka radnih mjesta, lošom prometnom povezanošću javnim prijevozom, nedostatkom prilika za obrazovanjem te nedostatkom kulturnih, sportskih i zabavnih sadržaja (Nacrt nacionalnog programa za mlade za razdoblje od 2020. do 2024., 2020.).

Mladi se pritom teško osamostaljuju jer ukoliko su nezaposleni, oni su financijski nestabilni, a s nedostatkom pravovaljane prometne infrastrukture ostaju 'osuđeni' sredinom u kojoj žive te su zakinuti za društveni i kulturni život izvan mjesta prebivališta. Mladi time podliježu mogućoj socijalnoj isključenosti.

Jednim od ključnih rješenja navedenih problema, mladi smatraju izgradnju i/ili obnovu postojeće društvene infrastrukture (Nacrt nacionalnog programa za mlade za razdoblje od 2020. do 2024., 2020.). Pod tim se misli da se mladima osiguraju mjesta i centri za provođenje aktivnosti pogotovo tijekom njihovog slobodnog vremena te da se omogući mladima korištenje usluga edukacije, informiranja te podrške. Jedan od problema koji otežava razvoj ruralnih sredina su i neriješeni imovinsko-pravni odnosi te nemogućnost korištenja državnog i poljoprivrednog zemljišta. Rješenje takvog problema svakako bi omogućilo dodjelu zemljišta mladima pri čemu bi se poticalo mlade na ostanak i na razvitak ruralnih sredina. Osim toga, mlade je potrebno informirati o mogućnostima samozapošljavanja i educirati o društvenom poduzetništvu s obzirom na to da ono može biti komponenta gospodarskog razvitka ruralnih područja (Nacrt nacionalnog programa za mlade za razdoblje od 2020. do 2024., 2020.). Putem Nacionalnog programa za mlade u prethodnom razdoblju, od 2014. do 2017. godine (2014.) pokušalo se animirati lokalne zajednice u suradnji s

državom na provođenje aktivnosti za dobrobit mladih. Posebno je naglasak bio na organizaciji udruge Savjeta mladih koja bi sudjelovala u donošenju programa za mlade u njihovoj zajednici. Cilj je bio osnivanje udruga za mlade, inicijativa, ali i neformalnih skupina koje bi djelovale u interesu mladih. Također važno je bilo uključiti mlade u djelovanje zajednice, a osobito u donošenje odluka koje se tiču neposredno njih samih. Pritom je nužno stvoriti povjerenje u mlade i dobru komunikaciju i interakciju između mladih i lokalne zajednice. Prema Bušljeta Tonković i Puđak (2021.) sugovornici iz udruga mladih često se osjećaju prepušteni sami sebi, bez potpore starijih te nepravедno optuženi za lijenost i nepoduzetnost. Kako bi zajednica napredovala važno je zanemariti bilo kakve političko-ideološke razlike sve u interesu kvalitetnijeg života mladih u ruralnim sredinama. Rad u zajednici bi trebao biti fokusiran na mlade, neovisno o političkim opcijama.

Demografski slom hrvatskog sela

Mnoge analize pokazale su da je hrvatsko selo posljednjih desetljeća doživjelo pravi „demografski slom“ koji nije ugrozio samo njegovu društvenu, već i kulturnu i gospodarsku osnovicu. Prema UN-ovoj svjetskoj populacijskoj publikaciji, Hrvatska je jedna od devet zemalja kojoj prijeti smanjenje stanovništva više od 15% do 2050. godine (Schafft i sur., 2021.). Procesi urbanizacije i deagrarizacije povezani s industrijskim razvojem te iseljavanje mladih s ruralnih područja, uzrokovali su depopulaciju čitavih područja izuzetnih komparativnih prednosti (mogućnost poljoprivredne proizvodnje), zatim starenje stanovništva te gubitak inovativnog i poduzetnog stanovništva (Žutinić, Bokan, 2008.). Prema Schafftu i sur. (2021.) najveći je problem ruralnih regija starenje stanovništva te vanjska migracija. Hrvatska je 2018. godine izgubila i do 20 puta više stanovnika depopulacijom nego li je za vrijeme Domovinskog rata od 1991. do 1995. godine (Schafft i sur., 2021.). Prvi migracijski val stanovništva uputio se prema Americi do 1948. godine, zatim do 1961. godine veći dio stanovništva selio se u Italiju i Njemačku, a 1990-ih tijekom rata najveći dio njih migrirao je u ostale države bivše Jugoslavije. U nekim regijama, zbog dugoročne vanjske migracije depopulacijski proces postaje „novo normalno“ (Schafft i sur., 2021.).

Istraživanjem Žutinić i Bokan (2008.) postavilo se pitanje je li mladež osuđena i pod prisilom živi na selu ili je to ipak njihov izbor i postojanje određene psihološke privrženosti. Kao što je prethodno navedeno, istraživanjem Žutinić i Bokan (2008.) se zaključilo kako na kvalitetu života mladih pojedinaca utječe zakirutost društvenom i gospodarskom infrastrukturom u sredini. Takav nedostatak dodatni je poticaj za iseljavanje mladih. Isto tako najviše pritužbi

mladež ima na mogućnost zaposlenja u svom mjestu. Kao dodatan nedostatak navodi se nedostajanje kulturnog i rekreacijskog sadržaja. Još jedan od problema koji se istaknuo ovim istraživanjem je neuređenost javnih površina i zagađenost, odnosno smeće i kanalizacija. Osim negativnih strana, pozitivnim smatraju međuljudske odnose i komunikaciju u selu. Tim istraživanjem se zaključilo kako je mladež zadovoljna ili uglavnom zadovoljna životom na selu što se može pripisati postojanju određene psihološke privrženosti. Nekada je psihološka privrženost selu kod mladih više bila odraz specifične socijalizacije i odrastanja u zajednici patrijarhalnog poretka koja se manifestirala u specifičnom stavu prema zemlji kao dominantnoj vrijednosti (Žutinić i Bokan, 2008.). Danas se psihološka privrženost više objašnjava putem geografske lociranosti u određenom okruženju, posebno ekološkom. Mladi se povezuju s prirodom i navikom života u prirodnom okruženju. Visokoobrazovni pojedinci često su pokretači određenih inicijativa i akcija vezanih uz napredak mladih u zajednici. Mladež posebno ističe kako unatoč vlastitim pokretanjima i samoorganizaciji nema napretka jer se nerijetko takve akcije ugase uslijed nepovjerenja zajednice ili nedostatka financijskih sredstava kao i prostora za okupljanje. Mladi koji se prema istraživanju odluče i odseliti, odluče to zbog posla, zbog vlastitog napretka i boljih životnih uvjeta, kao i da pruže djeci bolji život jer je selo neperspektivno. Interesantno je za napomenuti kako su pojedinci koji su skloniji mobilnosti žene, studenti te mladi iz brojnijih radničkih i poljoprivrednih obitelji.

Iseljavanje mladog ruralnog stanovništva nije neuobičajena pojava posljednjih nekoliko desetljeća u svim europskim zemljama. Na mlade pritom djeluju razni psihološki, socioekonomski te kulturni čimbenici. Osim što je takav trend zahvatio i Hrvatsku, Machold i sur. (2002.) (prema Žutinić i sur., 2010.) navode kako su studije u Austriji i Islandu pokazale da je glavni prediktor migracijskih namjera mladih ekonomske naravi, to su male mogućnosti za zapošljavanjem i prevladavanje niže plaćenih radnih mjesta u primarnim sektorima. U Hrvatskoj se prema Žutinić i sur. (2010.) veći dio mladog stanovništva seli uslijed nedostatka kulturnog i zabavnog sadržaja, većim šansama za zapošljavanje i mogućnosti ostvarenja vlastitih karijera. Zanimljiva činjenica je da se pri istraživanju Žutinić i sur. (2010.) prije više od deset godina 80,4% ispitanika izjasnilo negativno na pitanje namjere odlaska iz svojeg sela. Dakle, njih većina ipak je razmišljala o tomu da će radije ostati na selu, nego ga napustiti. Kao glavne razloge ostanka na selu mladi su navodili da im je tu posao, obitelj i da su zadovoljni životom tu. Većinskim problemima mladi smatraju što žive na jednoj plaći, s malim primanjima i time pate od moguće egzistencijalne krize. Jednim od glavnih izazova s kojima se ruralna mladež Hrvatske bori je želja dobro plaćenim poslom (Schafft i sur. 2021., prema Tomić i Taylor, 2018.). Također osim prethodno navedenog, lošim smatraju socijalnu i

gospodarsku infrastrukturu navodeći pritom loše ceste, manjak trgovina, nedostatak javnog prijevoza, nedostatak vrtića i ambulante te manjak aktivnosti za djecu. Selo je za mlade neprosperitetno i tu ne vide budućnost za svoju djecu. Ranija su istraživanja pokazala da su slaba infrastrukturna opremljenost i prometna nepovezanost sela, nedostupnost javnih servisa i usluga i sl. čest razlog nezadovoljstva lokalnoga stanovništva i dodatni poticaj za napuštanje sela (Žutinić i sur., 2010.). Iako se selo često negativno konotira, ono zasigurno ima i određene prednosti. Već je u prethodnim istraživanjima navedeno da mladi ipak nešto pozitivno vide u životu na selu. Na vrhu najprivlačnijih strana života na selu su njegove prostorne i ambijentalne značajke, to je razumljivo, jer danas vladaju opći trendovi "povratka prirodi", otpora artificijelnosti proizvoda ponuđenih na tržištu i sve veće skrbi za kakvoću životne sredine (Žutinić i sur., 2010.). Jedna od stvari koja bi se istakla kao pozitivna je to što je život utoliko jeftiniji na selu, nego u gradu. Tomu u prilog ide činjenica što pojedinci na selu imaju vlastite nekretnine, dok je u gradu čest slučaj podstanarstva. Isto tako na selu se stanovništvo barem za svoje potrebe bavi poljoprivredom te proizvodi vlastitu hranu. Iako, prema Žutinić i sur. (2010.) ispitanici uvriježeno mišljenje o jeftinijim troškovima na selu nisu potvrdili, odnosno nisu se složili s tim. Veliki dio ispitanika ovog istraživanja također ističe kako su mladi na selu manje skloni alkoholizmu, drogi i da je na selu manje kriminala. Smatraju svakako kako su u suživotu s prirodom te da jedu zdraviju hranu.

Nadalje prema Grgiću i sur. (2010.) većina ispitanika je međuljudske odnose u zajednici ocijenila zadovoljavajućom ocjenom, a npr. opskrba mješovitom robom za njih je u prosjeku dobra. Zdravstvene usluge za većinu ispitanika su nezadovoljavajuće, kao i obrazovne usluge. Pozitivnim smatraju izgradnju osnovne komunalne infrastrukture što je karakteristično za procese obnove hrvatskih sela. Najdrastičnijim nedostatkom ispitanici ovog istraživanja smatraju nedostatak socijalnih usluga, kao što je primjerice vrtić za djecu. Mogućnost zaposlenja u vlastitom mjestu u prosjeku je mala, što je jedno od bitnih ograničenja ostanka u njemu (Grgić i sur., 2010.). Što se tiče kulturnih događanja u mjestu, za ispitanike su ona rijetka. Najvećim problemom života na selu, ispitanici ovog istraživanja smatraju lošu infrastrukturu te nedostatak posla. Većina njih razmišlja također kako je loša prometna povezanost te da im nedostaje zabavnog sadržaja. Ono što smatraju ključnim za ostanak je mogućnost zaposlenja. Veliki pokretač odlaska za mlade, nakon posla su već navedeni problemi loše infrastrukture i nedostatak usluga i sadržaja. Loša prometna povezanost također uvelike utječe na njihov izbor ostanka ili odlaska. Provedeno istraživanje pokazuje da su najveće poteškoće života u seoskom području gospodarske naravi, nedostatak zaposlenja, manja mogućnost izbora zanimanja i slabija zarada u odnosu na gradsko područje (Grgić i

sur., 2010.). Prema Grgiću i sur. (2010.) daljnja depopulacija hrvatskog sela bila bi pogubna, a njene najveće posljedice bile bi prekomjerna urbanizacija poglavito velikih gradova, posebice Zagreba i Splita, daljnji neravnomjerni razvitak Republike Hrvatske, nedovoljno iskorištenje prostornog, proizvodnog i ljudskog potencijala, gubitak tradicijskih vrijednosti te posvemašno osiromašenje Republike Hrvatske. Prema Žutinić i sur. (2010.) svaki peti stanovnik hrvatskog sela u dobi od 25 do 45 godina razmišlja o preseljenju. Rješenje se vidi u povećanju zaposlenosti te dohotka u poljoprivredi, ali ostalim djelatnostima kao i poboljšanju infrastrukture.

Prema istraživanju Stipić (2018.) mladi na području općine Dubrava kao i većina mladih prati trend kasnog osamostaljenja od roditelja, što pokazuje činjenica da gotovo 80% ispitanika živi s roditeljima. Mladi su također skloni putovati daleko na posao, što potvrđuje činjenicu kako radna snaga pokazuje visoku razinu mobilnosti. Od 70,4% ispitanika koji posjeduju zemlju, njih 16,7% se zaista bavi poljoprivredom i prodaje svoje proizvode (Stipić, 2018.). Mladima se teško izboriti na selu i smatraju teškim život od poljoprivrede, nego kako li je to nekad bilo. Iako, danas mladi čak i na selu imaju više mogućnosti, nego što je to slučaj bio prije u prošlosti. Mišljenje da se nekad moglo bolje živjeti od poljoprivrede je diskutabilno, jer pojedinci za drugo nisu ni znali, dok su danas mladi uslijed modernizacije i deagrarizacije spoznali nove mogućnosti i opcije pa im bavljenje poljoprivredom naspram bilo kakvog drugog posla nije primamljivo. Kao glavni razlog napuštanja svoga sela, u ovom istraživanju je kao i dosad navedena nezaposlenost (Stipić, 2018.).

Visokoobrazovana ruralna mladež

Odlazak mladih predstavlja ključni problem opstanka ruralnih područja. Time dolazi do depopulacije, senilizacije i starenja stanovništva, odnosno sveukupno deruralizacije predviđenih prostora. Mladi predstavljaju ključne aktere za spas ruralnih područja od odumiranja, pri čemu su posebno zanimljivi visokoobrazovani mladi ljudi, koji nerijetko nakon privremenog odlaska iz ruralnih područja u veće gradove radi nastavka obrazovanja tamo trajno ostaju (Kuzmić i sur., 2021.). Često se događa da visokoobrazovani pojedinci nakon školovanja ostaju u raditi u sredinama u kojima su završili školovanje uslijed nedostatka posla u struci u njihovoj lokalnoj zajednici. Uz to se povlači i mišljenje kako je gotovo nemoguće ostvariti vlastite potencijale i napredovati sa svojom strukom u zajednici. Industrijalizacija je također jedan od faktora koji je znatno utjecao na razvoj ruralnih područja. Ljudski rad zamijenio se radom strojeva i glavnina proizvodnje se premješta u

gradove pri čemu dolazi do deagrarizacije i gravitiranje stanovništva prema nepoljoprivrednim djelatnostima. Time dolazi do znatne depopulacije ruralnih sredina. Drugim riječima, priljevom stanovništva u gradove dolazi do ruralnog egzodusa, koji se odnosi na masovno napuštanje ruralnih područja kao mjesta stanovanja (Kuzmić i sur., 2021.). U ruralnom egzodusu najviše sudjeluju mladi ljudi željni novih mogućnosti za napredovanjem i obrazovanjem te se pritom trajno iseljavaju iz svojih mjesta stanovanja. Posljedično ruralni egzodus nema samo negativan utjecaj na selo, već i na gradove, jer ljudi masovno ciljaju pretežno prema velikim gradovima, pri čemu dolazi do prenapučenosti. Što se tiče religioznosti i političke orijentiranosti, ljudi na selu skloniji su religiji te su politički više desno-orijentirani (Hodžić, 2006.). Na temelju ove rečenice definirana je i jedna od hipoteza istraživanja Kuzmić i sur. (2021.) godine. Osim toga, prema Schafft i sur. (2021.) većina učenika ruralnih škola u Hrvatskoj više njeguje tradicionalne vrijednosti te je konzervativnog pogleda na društvo, naspram učenika iz gradova. Naime, mišljenje je kako su mladi koji su veći dio života proveli na selu skloniji vratiti se u selo i kako su ti isti mladi religiozni te politički desno orijentirani. Prema Kuzmić i sur. (2021.) 40% studenata trenutno ima želju za povratkom u svoje mjesto stanovanja što se objasnilo s činjenicom kako je ipak većina ispitanika iz ruralnih područja, odnosno okolice Zagreba, stoga vjerojatno ne vide prepreku u tomu što će se vratiti na selo s obzirom da im je grad u neposrednoj blizini. Također istraživanje je provedeno tijekom pandemije COVID-19 stoga su na njihovo mišljenje mogli utjecati mediji kroz pozitivne poruke o životu u ruralnim područjima (Kuzmić i sur., 2021.). Što se tiče godine studiranja i povratka na selo, studenti posljednjih godina skloniji su povratku na selo, nego studenti prve godine studija. Studenti Agronomskog i Šumarskog fakulteta skloniji su živjeti u ruralnim područjima i vratiti se na selo, nego primjerice studenti Akademije likovnih umjetnosti koji su podijeljenog mišljenja (Kuzmić i sur., 2021.). Također, prema Kuzmić i sur. (2021.) završni nalaz u sklopu ove analize je taj da se preko polovice studenata (55%) koji su porijeklom iz ruralnih područja želi u njih vratiti. Studenti su skloniji vratiti se u ruralna područja ako bi se ona modernizirala, pogotovo po pitanju osnovne infrastrukture (vodovod, ceste, odvoz smeća i kanalizacija). Škola im je također iznimno važna. Banka i pošta im nisu toliko važne. Studenti su se složili kako je na selu manje gužve i slobodniji je prostor (Kuzmić i sur., 2021.). S druge strane, najmanje su se složili s izjavom kako na selu nema velikih socijalnih razlika. Kao najveći nedostatak života na selu vide nemogućnosti za usavršavanjem i kvalitetnim obrazovanjem. Prema istraživanju Schafft i sur. (2021.) studenti s ekonomski bolje razvijene obale Hrvatske su skloniji napustiti svoje selo, nego studenti s otoka ili unutrašnjosti Hrvatske. To se može objasniti već

spomenutom činjenicom o psihološkoj privrženosti mjestu. Takav stav iznjedri iz odgoja roditelja gdje se ističe mogućnost slobodnog igranja i kretanja unutar sela, „jer loše stvari se ne događaju tu“ kao u gradu, zbog toga „što svi sve znamo“ (Schafft i sur. 2021., prema Podgorelec i Klempić Bogadi, 2016.).

Udruge za mlade

Jedno od rješenja koje bi osnažilo situaciji mladih u ruralnim područjima je osnivanje raznih udruga i organizacija za mlade. Udruge su to koje bi kroz razne inicijative, projekte omogućile mladima u ruralnim područjima doticaj s različitim vrstama društvenog i ljudskog kapitala. Društveni kapital se odnosi na mrežu uzajamne povezanosti i povjerenja među mladima, a ljudski u jačanju znanja i vještina. Definitivno bi mladež putem takvih organizacija unaprijedila svoje kapacitete i sukladno tomu poboljšali nepovoljnu situaciju ruralnih područja. Takve organizacije bi spadale pod udruge civilnog društva, a njih je danas u ruralnim sredinama sve manje. Prema Bušljeta Tonković i Puđak (2021.) u Hrvatskoj je 2014. godine bilo registrirano najviše sportskih udruga, njih 33,45%. Većina sugovornika navedenog istraživanja ističe kako je važno uključiti što više mladih u provedbu aktivnosti udruga kako bi se motiviralo ostale mlade također na sudjelovanje. Time se potvrđuje činjenica da je važan rad s mladima, a ne za mlade. Udruge bi tako trebale djelovati pod načelom mladi za mlade (Bušljeta Tonković i Puđak, 2021.). U razvojne prepreke održavanja takvih udruga pripada i nepovjerenje u institucije kao i nerazumijevanje različitosti. Odnosno, često se mlade s inovativnim i drukčijim idejama ne shvaća ozbiljno i time nedostaje i podrška okoline. Ipak, ono što su sugovornici ovog istraživanja naveli kao razvojne prednosti su mala sredina, međusobna poznanstva te prirodni resursi. Osim nezaposlenosti koju su naveli kao jedan od elemenata koji dovode do socijalne isključenosti, sugovornici ovog istraživanja ističu i manjak obrazovanih mogućnosti. Oni nižeg socioekonomskog statusa kao i NEET¹ mladi u većem su riziku od socijalne isključenosti. Još jedan važan element je i politička pripadnost, odnosno nepripadnost. Često uključivanje u određenu političku stranku ili barem izražavanje političkih simpatija omogućuje pojedincima sigurnije zaposlenje i neotežano napredovanje. Osim tzv. prethodno navedenih unutarnjih problema mladih, odnosno onih kojih su direktno vezani uz njih, putem ovog istraživanja istakli su se i vanjski

¹ NEET osobe – (eng. Not in Employment, Education or Training), osobe u dobnoj skupini od 15 do 29 godina, koje ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja niti u sustavu obrazovanja odraslih (Bušljeta Tonković i Puđak, 2021.)

problemi. Neki od njih su nedostatak zajedništva u mjestu te izostanak financijske pomoći lokalne vlasti. Osim navedenih problema kroz cijeli rad provlači se premisa infrastrukturne zakirutosti. Svi aspekti kvalitete života (pa i zabavni sadržaji) su nužan preduvjet izgradnje samostalnosti mladih, socijalnih mreža i ljudskog kapitala zajednice (Bušljeta Tonković i Puđak, 2021.). Ovim istraživanjem također se zaključilo kako mladima u ruralnim područjima drastično nedostaje društvenog i kulturnog sadržaja. Prema Bušljeta Tonković i Puđak (2021.) mladi turizam vide kao priliku za razvoj sredine i zapošljavanje mladih, ali istovremeno smatraju kako se gospodarstvo ruralnog područja ne smije osloniti na samo jednu gospodarsku djelatnost.

Programi za mlade

U Hrvatskoj postoje programi i strategije usmjerene prema skupinama mladih i žena s ciljem napretka njihovog položaja, podizanja kvalitete života i rješavanja problema s kojima se susreću (Majdandžić, 2015.). Jedan od takvih programa je već spomenuti Nacionalni program za mlade putem kojeg se motiviralo na osnivanje Savjeta mladih u lokalnim zajednicama sve u cilju jačanja i poboljšanja položaja mladih na selu. Osim toga, postoji i Mreža mladih Hrvatske koja je nastala radi međusobno bolje komunikacije i suradnje među organizacijama za mlade. Mreža mladih sudjeluje u kreiranju politike za mlade. Osim navedenih organizacija, politika kojom se također pokušalo utjecati na razvoj mladih u ruralnim zajednicama je organizacija hrvatskih ruralnih parlamenata na kojem je ruralno stanovništvo samostalno sudjelovalo u kreiranju strategija za razvoj ruralnih zajednica (Majdandžić, 2015.). Hrvatski ruralni parlamenti organizirani su od strane Hrvatske mreže za ruralni razvoj koja je osnovana 2007. godine u svrhu zajedničkog djelovanja, partnerstva i prijenosa znanja s vizijom poboljšanja uvjeta za kvalitetan život u ruralnim područjima (HMRR, 2022.). Osim toga Hrvatska provodi Program ruralnog razvoja² kao obavezna članica Europske unije. Kroz Program je moguće ostvariti dohotke iz europskih fondova i pritom ojačati vlastitu poljoprivrednu proizvodnju te neposredno osnažiti lokalnu zajednicu te potaknuti na ostanak u istoj. Specifično, Mjera 6.1 Programa se odnosi na mlade proizvođače u dobi do 39. godina, čime se potiče mladež na ostvarivanje potpora za pokretanje poslovanja, a sukladno time i na

² Programom ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020. definirano je 19 mjera koje imaju za cilj povećati konkurentnost hrvatske poljoprivrede i šumarstva, prerađivačke industrije, ali i unaprjeđenje životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima. Novo programsko razdoblje predviđeno je 2023.-2027 (ruralnirazvoj.hr, 2022.).

ostanak u ruralnim zajednicama. Valja spomenuti i LEADER³ pristup kojim je definirano kreiranje politike „odozdo prema gore“, od pojedinaca lokalne zajednice koji su upoznati s vlastitom problematikom i potrebama. Mlade definitivno treba uključiti u kreiranje politike koja se tiče njih samih pri čemu nepovjerenje u njihovo znanje i vještine treba svesti na minimum. Nepovjerenje u mladež čest je problem inicijatora akcija u lokalnim zajednicama, jer stariji smatraju kako mladi nemaju dovoljno iskustva.

Kroz dosadašnja istraživanja se pokazalo kako su odnosi unutar sela povezaniji te da je komunikacija među pojedincima puno bolja, nego u većim gradovima. Osim toga, sva istraživanja potvrdila su nezadovoljstvo kulturnim i zabavnim sadržajem te nedostatak socijalne i gospodarske infrastrukture, kao i nemogućnost zaposlenja u vlastitom mjestu. Činjenica je da se sela ne razlikuju bitno po svojim prednostima i nedostacima. Već je istaknuto da pojedinci pozitivnim smatraju čist zrak i okoliš te suživot s prirodom kao i miran život daleko od gradske vreve i užurbanosti. Prema istraživanju Schafft i sur. (2021.) kontinuirane ruralne migracije su za očekivati u narednim godinama u Hrvatskoj.

³ LEADER pristup se fokusira na uključivanje energije i resursa ljudi i grupa/ustanova kao aktera razvoja, a ne kao korisnika, tako što formira Lokalne akcijske grupe (LAG) lokalno proizašlih iz određenog područja (Lukić i Obad, 2016.).

3. Karlovačka županija

3.1. Definicija ruralnog područja

Pitanje definicije ruralnog prostora (i ruralnosti, koju ovdje shvaćamo kao pojam koji označuje pripadnost ruralnome) nema pravog, jednoznačnog odgovora, ili se barem potraga za njim često čini uzaludnom (Lukić, 2010.).

Ruralnim područjima smatraju se ona u kojima je u sadašnjosti ili bližoj prošlosti bio dominantan ekstenzivan način iskorištavanja zemljišta, posebice putem poljoprivrede i šumarstva, ona u kojima dominiraju mala naselja nižeg stupnja centraliteta s izraženom povezanošću izgrađenog i prirodnog pejzaža te koja većina lokalnog stanovništva smatra ruralnima te ona koja potiču životni stil što počiva na kohezivnom identitetu temeljenom na uvažavanju okoliša i vlastitog života kao dijela jedne cjeline (Lukić, 2010.). Ruralno je sve što nije urbano, što je često prikazano kao izolirano, odsječeno, negdje iza. Postoje različiti diskursi ruralnog, oni akademski i laički. Za nekog je to mir, idila, zelenilo, a za nekog samoća i zaostalost.

Jedina međunarodno općeprihvaćena definicija ruralnih područja je ona OECD-a⁴. Prema kriterijima OECD-a seoski ili ruralni prostor određen je trima glavnim obilježjima: gustoćom naseljenosti (do 150 stan./km²), načinom korištenja zemljišta i identitetom zajednice. Ovisno o raspodjeli stanovništva po lokalnim jedinicama unutar jedne regije, ta regija se svrstava u jednu od tri kategorija ruralnosti:

1. prevladavajuće ruralne regije: više od 50% stanovništva živi u lokalnim jedinicama koje su ruralne,
2. intermedijarne regije: od 15% do 50% stanovništva u regiji živi u lokalnim jedinicama koje su ruralne,
3. predominantno urbane regije: manje od 15% stanovništva regije živi u lokalnim jedinicama koje su ruralne.

Prema Eurostatu (2021.), u Hrvatskoj su Primorsko-goranska, Brodsko-posavska, Varaždinska, Osječko-baranjska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija klasificirane kao intermedijarne regije, dok je preostalih 13 županija

⁴ OECD - The Organisation for Economic Co-operation and Development - Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj.

prevladavajuće ruralna regija. Samo Grad Zagreb pripada kategoriji predominantno urbane regije.

3.2. Karlovačka županija

Karlovačka županija nalazi se u središnjoj Hrvatskoj te graniči s dvije susjedne države, Bosnom i Hercegovinom na jugoistoku te Slovenijom na sjeverozapadu. U doticaju je s Ličko-senjskom, Sisačko-moslavačkom, Primorsko-goranskom te Zagrebačkom županijom. Pokriva površinu od 3.622 km² (KAZUP, 2022.). Zahvaljujući svojoj poziciji predstavlja sjecište glavnih prometnica koje povezuju Europu s Jadranom. Grad Karlovac predstavlja njezino administrativno, političko, gospodarsko te sportsko središte. Karlovačka županija predstavlja jedno od najvažnijih tranzitnih područja Republike Hrvatske.

Karlovačka županija bogata je prirodnim resursima te je poznata po svoje četiri rijeke, Korani, Kupi, Dobri i Mrežnici. Ona je kontaktni prostor dviju geografskih regija, Gorske i Panonske Hrvatske. Na području županije nalaze se prirodne znamenitosti Baraćeve špilje, Petrova gora, Đulin ponor, Čorkova uvala, Bijeće i Samarske stijene, Klek te Rastoke.

Administrativno je podijeljena na pet gradova i 17 općina. Gradovi su Karlovac, Duga Resa, Ogulin, Ozalj te Slunj. Općine su Barilović, Bosiljevo, Cetingrad, Draganić, Generalski Stol, Josipdol, Kamanje, Krnjak, Lasinja, Netretić, Plaški, Rakovica, Ribnik, Saborsko, Tounj, Vojnić te Žakanje.

Sljedeća slika je karta Karlovačke županije. Plava boja označava gradove, dok je zelenom bojom pobojana površina općina.

Slika 1. Karta Karlovačke županije

Izvor: densel.hr, dostupno na: <https://densel.hr/>, 2018.

3.2.1. Društvena i gospodarska infrastruktura Karlovačke županije te ekonomski razvoj

Već je definicijom Eurostata utvrđeno kako Karlovačka županija pripada kategoriji prevladavajuće ruralne regije. Tomu prethodi činjenica kako je gustoća naseljenosti cijele županije 31,54 stan./km².⁵ Ruralne regije velikim dijelom su u deficitu što se tiče opremljenosti gospodarskom i društvenom infrastrukturom, o čemu je bilo riječ u uvodnom dijelu rada. Osim društvenog sadržaja, stanovništvu ruralnog područja prijeko nedostaje ekonomske infrastrukture kao što je uređenje cesta, mostova, komunalnog reda itd. Najtraženijom društvenom infrastrukturom ruralnih regija smatraju se zdravstvene usluge te objekti vezani uz obrazovanje i socijalne usluge.

Na području Karlovačke županije djeluje ukupno 219 zdravstvenih ustanova (Razvojna strategija Karlovačke županije 2020, 2018.). Prema broju općina i gradova ta brojka je zadovoljavajuća. Prema Razvojnoj strategiji Karlovačke županije 2020 (2018.) u županiji djeluje 391 doktor medicine. Veliki nedostatak očituje se u nemogućnosti zadržavanja fiksnog liječnika u ruralnim zajednicama županije, posebno Cetingradu, Vojniću, Plaškom i Rakovici. Naime, te općine su slabije prometno povezane i slaba je gustoća naseljenosti stoga liječnici nisu skloni odabrati ta mjesta za svoj rad. Često lokalne uprave nastoje osigurati stambeno pitanje liječnicima te ih na taj način motivirati da dođu raditi tu.

Na području županije djeluje 15 ustanova kulture: Gradsko kazalište Zorin dom u Karlovcu, tri muzeja (u Karlovcu i Ozlju), 7 knjižnica (u Karlovcu, Ogulinu, Dugoj Resi, Ozlju i Slunju te u općinama Vojnić i Plaški), 4 pučka otvorena učilišta (u Dugoj Resi, Ogulinu, Ozlju i Slunju) te Državni arhiv u Karlovcu (Razvojna strategija Karlovačke županije 2020, 2018.). Županija broji i veliki broj kulturno-amaterskih udruga, od glumačkih, pjevačkih, plesnih do posebno istaknutih folklornih društava koja prenose tradicijsku baštinu svakog kraja županije. Gradsko kazalište Zorin dom u Karlovcu jedino je kazalište na području cijele županije. U županiji je svega sedam knjižnica, u svih pet gradova i dvije općine. Osim toga, putem knjižnice I.G. Kovačića iz Karlovca organiziran je bibliobus koji redovno posjećuje preostale općine i na taj način omogućuje ruralnom stanovništvu posuđivanje i čitanje inače nedostupne literature. Karlovačka županija 2020. godine brojala je 1390 udruga, od čega je 318 onih kojih nisu već osam godina održali skupštinu, odnosno radno su pasivni i ne djeluju aktivno (Bušljeta-Tonković, 2021.). Prema Bušljeta-Tonković (2021.) broj organizacija u Karlovačkoj županiji koje rade s mladima i za mlade je svega tri. Kroz posljednjih nekoliko godina

⁵ Broj stanovnika: 114.254; površina: 3.622 km² (DZS, 2021., KAZUP, 2022.).

brojnija su kulturna događanja te manifestacije i festivali. Neki od njih su Međunarodni festival Četiri rijeke, Međunarodna ljetna škola gitare, Međunarodni etno-jazz festival, Festival psihodelične glazbe MoDem, Međunarodni festival folklora, Festival štrudle, Dani piva Karlovac, Ogulinski festival bajke, Mjesec Slave Raškaj, Međunarodna noć šišmiša, Zvezdano ljeto, Ljeto u Ozlju, Advent u Karlovcu, CRO Race, ArtiKa festival dobre zabave, Planinarska Nova Godina, Ivanjski krijes, Kestenijada u bosiljevskom kraju, Velika Gospa i Josipova u Cetingradu, Jesen u Pauriji, Dani meda i ogulinskog zelja, Dani vina Vivodina, kestenijade, biciklijade te cjelodnevni ili višednevni Dani općina. Posebno negativna strana Karlovca i županije je to da ne postoji kino, osim ljetnog riječnog kina u organizaciji Kino Kluba. Dakle, ne postoji ustanova koja obavlja kontinuirani kino prikaz filmova.

U županiji je u svim općinama i gradovima organiziran vrtić, osim u općini Ribnik gdje se planira otvorenje u budućnosti. U gotovo svim vrtićima postoji problem kapaciteta. U Cetingradu je vrtić organiziran npr. od treće godine djeteta nadalje te ne postoje jaslice za dojenčad. Ograničeni su također na svega 20-ak mjesta. Iako je prema podacima DZS-a broj djece sve manji u županiji, promjenom okolnosti i načina života pojedinaca sve je veća potreba za smještaj djece u vrtić. Čest je slučaj da mlade obitelji danas žive samostalno, odvojeno od starije generacije i oba roditelja uglavnom rade, stoga su oslonjena djecu voditi u vrtić. Na području Karlovačke županije djeluje 29 matičnih i 50 područnih osnovnih škola, 13 srednjih škola, tri učenička doma, Glazbena škola u Karlovcu kao dodatna vrsta srednjoškolske izobrazbe s glazbenim umjetničkim programima te Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Karlovac koji u programu srednje škole obrazuje učenike s teškoćama u razvoju (Razvojna strategija Karlovačke županije 2020, 2018.). Neprestano se radi na tom da se škole opremaju i moderniziraju. Sve škole imaju opremljenu informatičku učionicu, ali kabinete za znanstvene predmete nemaju. Velik broj škola je također nedovoljno opremljen nastavnim sredstvima i pomagalicama kao i tehničkim uređajima. Također velik broja škola nema sportsku dvoranu te su tjelesne aktivnosti uslijed zime nužni obavljati u školskim hodnicima i učionicama. Sportsku dvoranu imaju Ekonomsko-turistička škola Karlovac, OŠ Dubovac Karlovac, Obrtnička i tehnička škola Ogulin, OŠ I. B. Mažuranić Ogulin, Srednja škola Slunj, OŠ Žakanje, OŠ Rakovica, OŠ Vojnić, OŠ Barilović, PŠ Tounj te PŠ Kamanje koja je nedavno izgrađena. U tijeku je i izgradnja nove dvorane pri OŠ I. G. Kovačić Duga Resa te pri područnoj školi Jarče Polje u sklopu OŠ Netretić. Poražavajuća činjenica je da od 95 školskih zgrada, samo 18 srednjih i osnovnih škola je izgrađeno unatrag 10 godina, preostalo sve je starije i preko 30 godina. U Karlovcu je organizirano i Veleučilište koje obrazuje studente u raznim specijalističkim i stručnim zanimanjima.

Što se tiče razvoja ekonomske infrastrukture postoje projekti odobreni i planirani za aktualnu godinu. Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova je objavilo kako će Karlovačku županiju u ovoj 2022. godini financirati s malo više od 4 milijuna kuna. Planirani projekti regionalnog razvoja su modernizacija javne rasvjete u Ozlju i rekonstrukcija Doma zdravlja u Ozlju. Programom održivog razvoja lokalnih zajednica predviđeno je financiranje 14 projekata u vrijednosti 3,4 milijuna kuna. Planira se izgradnja sportskih dvorana u Generalskom stolu te Netretiću. Općine Žakanje, Krnjak, Vojnić i Grad Slunj iskoristit će sredstva za rekonstrukciju, održavanje nesvrstanih prometnica i izgradnju nogostupa. Općina Barilović i općina Lasinja za izgradnju nogostupa, a općina Ribnik za uređenje i obnovu zgrade DVD-a. Općina Tounj planira asfaltiranje cesta, dok će općinama Plaški, Draganić i Bosiljevo sredstva biti dodijeljena za modernizacija javne rasvjete, energetske učinkovitost općinske zgrade i rekonstrukciju ulice.⁶

Jedan od glavnih pokazatelja ekonomskog razvoja bilo države ili u ovom slučaju županije je BDP⁷. Osim BDP-a neki od temeljnih makropokazatelji gospodarskog razvitka su očekivani životni vijek, status obrazovanosti stanovništva, dohodak te razina siromaštva. Najčešće se ekonomski razvoj prikazuje putem BDP-a, ali sveobuhvatnijim pristupom smatra se izračun ljudskog razvojnog indeksa (HDI) koji upravo uključuje razinu obrazovanja stanovništva i očekivani životni vijek. Nominalni BDP po stanovniku Karlovačke županije u 2019. godini iznosio je 70.504 kn (DZS, 2019.). Najveći udio u BDP-u Karlovačke županije ima prerađivačka industrija.

Razvijenost hrvatskih lokalnih jedinica vlasti (županija, gradova i općina) određuje se indeksom razvijenosti. Indeks razvijenosti sličan je po elementima indeksu ljudskog razvoja, no u obzir se uzima više komponenti. Indeks razvijenosti računa se na temelju sljedećih pokazatelja: prosječnog dohotka po stanovniku, stupnja obrazovanja, indeksa starenja, prosječnog izvornog prihoda po stanovniku, prosječnoj stopi nezaposlenosti te općem kretanju stanovništva. Na temelju izračuna indeksa razvijenosti, županije u Hrvatskoj su svrstane u četiri kategorije. Prvu skupinu primjerice čine one županije čija je vrijednost indeksa razvijenosti 75% prosjeka vrijednosti indeksa Republike Hrvatske. U tu kategorije spadaju najmanje razvijene županije. Karlovačka županija pripada drugoj kategoriji čija je vrijednost indeksa razvijenosti od 75% do 100% prosjeka Republike Hrvatske. Uz Karlovačku županiju, u tu kategoriju su svrstane Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Šibensko-kninska te

⁶ Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova, 2022.

⁷ Bruto domaći proizvod - vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji tijekom jedne godine (Hadelan, 2021.)

Požeško-slavonska županija. Niže lokalne jedinice, općine i gradovi kategoriziraju se brojčano od jedan do osam pri čemu prvoj kategoriji pripadaju najslabije razvijene općine i gradovi, a osmoj najrazvijenije općine i gradovi.

Vrijednosti na temelju kojih je Karlovačka županija kategorizirana u drugu skupinu prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 1. Vrijednost indeksa razvijenosti za Karlovačku županiju

Razvojna skupina	2
Indeks razvijenosti	95,191
Prosječni dohodak po stanovniku	29.715,32921 kn
Prosječni izvorni prihod po stanovniku	2.547,25793 kn
Prosječna stopa nezaposlenosti	0,17278
Opće kretanje stanovništva	88,9286
Indeks starenja	149
Stupanj obrazovanja (VSS 25-60)	0,183593

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova, 2017.

Prema rezultatima izračuna Ministarstva regionalnog razvoja i EU fondova (2017.) na izrazito niskim pozicijama su općina Krnjak – 546. mjesto, te općina Plaški – 544 mjesto, od ukupno 566 registriranih i kategoriziranih općina. To ih svrstava u prvu kategoriju, najnerazvijenijih općina u Republici Hrvatskoj. Osim njih, u prvu kategoriju su svrstane i općina Cetingrad (539. mjesto), Saborsko (532. mjesto) te općina Vojnić (520. mjesto). Drugoj kategoriji pripadaju općina Tounj (459. mjesto), općina Ribnik (433. mjesto), grad Slunj (413. mjesto) te općina Generalski stol (412. mjesto). Trećoj kategoriji pripadaju općina Netretić (382. mjesto), općina Lasinja (339. mjesto) te općina Žakanje (338. mjesto). Četvrtoj, srednjoj kategoriji po razvijenosti pripadaju općina Bosiljevo (325. mjesto), općina Barilović (316. mjesto), općina Kamanje (303. mjesto), općina Josipdol (279. mjesto) te općina Draganić (253. mjesto). Petoj kategoriji pripadaju općina Rakovica (252. mjesto), grad Ozalj (249. mjesto), grad Ogulin (194. mjesto), dok je grad Duga Resa sa 189. mjestom u šestoj kategoriji, a grad Karlovac s 99. mjestom u sedmoj kategoriji. Niti jedan grad ili općina ne pripadaju kategoriji najrazvijenijih.

Prema Državnom zavodu za statistiku (2022.) od 45.761 aktivno radno sposobnog stanovništva u Karlovačkoj županiji 21.131 je žena. Ukupno zaposlenih je 43.054, a

nezaposlenih 2.698. Prosječna neto isplaćena plaća po radniku u Karlovačkoj županiji u zadnjem tromjesečju 2021. godine iznosila je 7.023,00 kn (DZS, 2022.).

Tablica 2. prikaz je zaposlenih osoba u ožujku 2021. godine prema spolu i području djelatnosti u Karlovačkoj županiji.

Tablica 2. Zaposleni u Karlovačkoj županiji u 2021. godini prema spolu i djelatnosti

Djelatnost/Spol	Ukupno	Muškarci (16.591)	Žene (13.532)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	929	659	270
Rudarstvo i vađenje	9	8	1
Prerađivačka industrija	8.229	5.851	2.448
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	417	374	43
Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	780	601	179
Građevinarstvo	2.348	2.127	221
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	3.053	1.084	1.969
Prijevoz i skladištenje	1.492	1.209	283
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.045	338	707

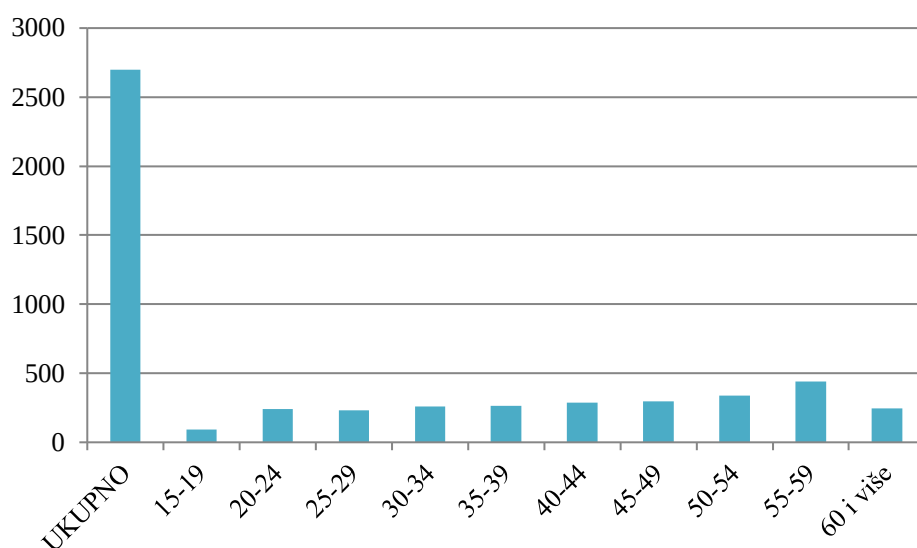
Informacije i komunikacije	515	376	193
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	495	113	382
Poslovanje nekretninama	146	51	95
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	718	368	350
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	452	330	122
Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	2.907	1.640	1.267
Obrazovanje	2.869	581	2.288
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	2.876	576	2.300
Umjetnost, zabava i rekreacija	443	172	271
Ostale uslužne djelatnosti	330	133	197

Izvor: DZS, 2021.

Primjetno je kako je zaposlenost porasla u jednoj godini za 12.931 zaposlenih. Podaci iz 2021. godine pokazuju kako je najveći udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji, što ne čudi, obzirom kako je u Karlovcu pozicionirana tvornica mesa i mesnih prerađevina PPK, kao i tvornica za proizvodnju tjestenine i pekarskih proizvoda Žitoproizvod d.d. te pivovara

Karlovačko. Prerađivačka industrija u županiji je glavni nositelj izvoza, razvitka i zapošljavanja. Najmanji broj zaposlenih osoba je u djelatnosti rudarstva. Trenutno su u Karlovačkoj županiji registrirana 1.863 slobodna radna mjesta (HZZ, 2022.).

Što se tiče nezaposlenosti po starosnoj strukturi, veliki udio je mladih nezaposlenih osoba, što je destruktivna činjenica za razvoj cijele županije. Sljedeći graf prikaz je broja nezaposlenih osoba po starosnim grupama u 2022. godini prema zadnjim prikupljenim podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Grafikon 1. Broj nezaposlenih prema starosnim grupama u Karlovačkoj županiji
Izvor: HZZ, 2022.

Iz grafikona se može iščitati kako je najveći broj nezaposlenih u starosnoj grupi od 55 godina do 59 godina. Gotovo jednako je nezaposlenih u svakoj starosnoj skupini, i to je otprilike 200 nezaposlenih osoba. Ukupno gledano od 15 do 39 godine je 1.089 (DZS, 2022.) nezaposlenih mladih osoba, što je 40% od ukupno nezaposlenih osoba u županiji.

3.2.2. Sociodemografski podaci, vitalnost i migracije stanovništva Karlovačke županije

Prema Popisu stanovništva iz 2021. u Karlovačkoj županiji je 114.254 popisanih osoba, dok se stanovnicima smatra 112.596 osoba. U gradovima je naseljeno 83.081 stanovnika dok je u općinama naseljen 31.173 stanovnik. Naspram Popisa iz 2011. godine Karlovačka županija broji 14.645 stanovnika manje. Sljedeća tablica prikaz je broja stanovnika u 2021. godini prema općinama i gradovima.

Tablica 3. Broj stanovnika u gradovima i općinama Karlovačke županije u 2021. godini

Grad/općina	Ukupan broj popisanih osoba/ukupan broj stanovnika
Karlovac	50.080/49.594
Duga Resa	10.330/10.207
Ogulin	12.426/12.251
Ozalj	5.898/5.836
Slunj	4.347/4.192
Barilović	2.714/2.691
Bosiljevo	1.065/1.053
Cetingrad	1.562/1.511
Draganić	2.611/2.560
Generalski stol	2.179/2.166
Josipdol	3.458/3.410
Kamanje	834/825
Krnjak	1.414/1.361
Lasinja	1.380/1.344
Netretić	2.468/2.444
Plaški	1.739/1.653
Rakovica	2.284/2.225
Ribnik	370/361
Saborsko	510/474
Tounj	1.013/1.000
Vojnić	3.812/3.704
Žakanje	1.760/1.734
Ukupno	114.425/112.596

Izvor: DZS, 2022.

Ukupno popisanim osobama smatraju se sve osobe koje su se u tom trenutku nalazile u tom mjestu i smatraju to svojim mjestom učestalog boravka, ali nemaju prijavljeno prebivalište, dok se ukupnim brojem stanovnika smatraju oni koji u tom mjestu imaju prijavljeno prebivalište. Najmanji broj stanovnika broji općina Ribnik (370), dok je najnaseljenija općina Vojnić, u kojoj stanuje 3.812 stanovnika. Grad Karlovac kao upravno sjedište županije ima najveći broj stanovnika, dok grad Slunj ima najmanje.

Stanovništvo Karlovačke županije se kroz deset godina smanjilo za 11,36%, što je u prosjeku 1.465 stanovnika manje svake godine. U sljedeće dvije tablice prikazat će se kretanja broja stanovnika od 2011. godine do 2020. godine u navedenim općinama i gradovima. Prema određenim izvorima DZS-a Karlovačka županija je 2011. godine brojala 127.708. U prethodnim izračunima korišten je podatak prema kojemu je u 2011. godini u županiji bilo 128.899 stanovnika, dok će se u tablicama koristiti podatak 127.708 stanovnika.

Tablica 4. Kretanje broja stanovnika gradova Karlovačke županije od 2011. do 2020. godine

Gradovi	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Karlovac	55.265	54.822	54.328	53.770	53.134	52.488	51.864	51.447	51.063	50.617
Duga										
Resa	11.128	11.079	11.015	10.940	10.843	10.776	10.673	10.583	10.552	10.533
Ogulin	13.852	13.741	13.674	13.571	13.379	13.182	12.993	12.847	12.717	12.490
Ozalj	6.760	6.702	6.646	6.570	6.457	6.316	6.244	6.138	5.993	5.905
Slunj	4.963	4.832	4.752	4.592	4.476	4.361	4.261	4.174	4.070	4.029

Izvor: DZS, 2022.

Godine 2020. Karlovačka županija je brojala 113.374 stanovnika, što je zanimljiv podatak s obzirom na prethodno navedenu 2021. godinu kad je broj stanovnika bio 114.254. Dakle, u 2021. godini se gledajući na prethodnu 2020. godinu broj stanovnika povećao, što nije karakteristično za sve preostale godine kad se je broj stanovnika isključivo smanjivao.

Iz tablice je vidljivo kako se je broj stanovnika u svim gradovima postepeno smanjivao, dakle niti u jednom od pet gradova nije došlo do povećanja broja stanovnika. Grad Karlovac broji najviše stanovnika i tijekom godina najveći broj stanovnika se baš u Karlovcu smanjio. Od ostalih gradova za istaknuti je Ogulin koji je do 2020. godine izgubio 1.362 stanovnika te do 2021. godine još 64 stanovnika. Preostaje nam za navesti kakvo je stanje tijekom godina po pitanju broja stanovnika bilo u općinama. Za pretpostaviti je kako se je broj stanovnika u općinama smanjivao tijekom navedenih godina. Tomu u prilog ide dodatna činjenica o depopulaciji ruralnih područja, odnosno ruralnom egzodusu hrvatskih sela.

U sljedećoj tablici prikaz je kretanja broja stanovnika tijekom deset godina u općinama Karlovačke županije.

Tablica 5. Kretanje broja stanovnika u općinama Karlovačke županije od 2011. do 2020. godine

Općina	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Barilović	2.973	2.983	2.938	2.877	2.827	2.807	2.775	2.745	2.722	2.666
Bosiljevo	1.273	1.258	1.223	1.200	1.170	1.152	1.127	1.105	1.076	1.050
Cetingrad	1.967	1.887	1.817	1.703	1.644	1.557	1.465	1.438	1.356	1.320
Draganić	2.723	2.713	2.701	2.705	2.699	2.680	2.657	2.651	2.638	2.646
Generalski stol	2.599	2.534	2.515	2.468	2.411	2.342	2.289	2.249	2.190	2.147
Josipdol	3.737	3.704	3.673	3.626	3.606	3.568	3.527	3.486	3.441	3.415
Kamanje	885	873	864	848	847	828	821	809	788	790
Krnjak	1.945	1.885	1.816	1.664	1.606	1.558	1.458	1.423	1.388	1.486
Lasinja	1.601	1.583	1.516	1.459	1.427	1.418	1.369	1.330	1.281	1.288
Netretić	2.812	2.786	2.755	2.693	2.643	2.627	2.570	2.533	2.460	2.437
Plaški	2.051	1.983	1.952	1.914	1.799	1.796	1.701	1.649	1.590	1.598
Rakovica	2.360	2.306	2.300	2.280	2.252	2.220	2.167	2.146	2.136	2.107
Ribnik	463	453	441	429	414	400	384	378	368	350
Saborsko	617	591	578	534	504	456	442	430	421	387
Tounj	1.152	1.119	1.093	1.080	1.056	1.058	1.023	996	959	955
Vojnić	4.680	4.566	4.347	4.223	4.223	4.065	3.852	3.856	3.852	3.793
Žakanje	1.902	1.899	1.876	1.854	1.844	1.809	1.791	1.753	1.743	1.735

Izvor: DZS, 2022.

Najviše stanovnika tijekom posljednjih deset godina izgubila je općina Vojnić, njih 887, što preminulih, što onih koji su se odselili. Za istaknuti je još i općinu Cetingrad te Saborsko. Općina Vojnić za razliku od općine Cetingrad i Saborsko ima puno veći broj stanovnika, stoga podatak o manjem broju stanovnika nije toliko drastičan kao što je za ove dvije općine. Naime, općina Cetingrad je 2020. godine imala 647 stanovnika manje nego deset godina prije, dok se općina Saborsko sa 617 stanovnika smanjila na 387 stanovnika.

Najbolji prikaz kretanja stanovništva neke jedinice je prirodno kretanje, odnosno prirodni prirast. Prirodni prirast se izračunava na temelju razlike broja živorođenih i umrlih u jednoj godini u nekoj zajednici. Sljedeća tablica prikaz je živorođenih, mrtvorodenih te umrlih u jedinicama lokalnih uprava Karlovačke županije. Unutar tablice su izračunati prirodni prirast te vitalni indeks svake općine i grada.

Tablica 6. Prirodno kretanje stanovništva Karlovačke županije u 2020. godini

	Živorodeni	Mrtvorodeni	Umrli	Umrli dojenčad	Prirodni prirast	Vitalni indeks ⁸
Karlovačka županija	904	5	2.076	3	-1.172	43,5
Duga Resa	97	1	179	-	-82	54,2
Karlovac	357	2	845	1	-488	42,2
Ogulin	107	-	229	1	-122	46,7
Ozalj	50	-	105	-	-55	47,6
Slunj	43	1	104	-	-61	41,3
Barilović	21	-	49	-	-28	42,9
Bosiljevo	4	-	21	-	-17	19,0
Cetingrad	12	-	38	-	-26	31,6
Draganić	20	-	35	-	-15	57,1
Generalski Stol	24	1	51	1	-27	47,1
Josipdol	37	-	46	-	-9	80,4
Kamanje	10	-	10	-	0	100,0
Krnjak	9	-	27	-	-18	33,3
Lasinja	12	-	41	-	-29	29,3
Netretić	25	-	56	-	-31	44,6
Plaški	17	-	33	-	-16	51,5
Rakovica	21	-	42	-	-21	50,0
Ribnik	2	-	14	-	-12	14,3
Saborsko	3	-	24	-	-21	12,5
Tounj	7	-	18	-	-11	38,9
Vojnić	15	-	87	-	-72	17,2
Žakanje	11	-	22	-	-11	50,0

Izvor: DZS, 2022.

Od gradova se ističe Karlovac čiji je prirodni prirast -488 stanovnika, te Ogulin s prirodnim prirastom od -122 stanovnika, što bi značilo da je puno veći broj onih koji su preminuli, nego se rodili u navedenim gradovima. Najlošiji prirodni prirast od općina ima općina Vojnić, u kojoj je u 2020. godini umrlo 87 osoba, a rodila se svega 15. Kamanje je općina u kojoj je u 2020. godini bio jednak broj umrlih i rođenih, njih 10. Drastičan vitalni indeks ima općina Saborsko u kojoj su preminule 24 osobe, a rodile se samo tri. To je također općina u kojoj je rođeno najmanje osoba u 2020. godini. Najviše rođenih, nakon grada Karlovca je u gradu

⁸ Broj rođenih na 100 umrlih.

Ogulinu, a od općina se ističe općina Josipdol s 37 rođenih. Koeficijent nataliteta⁹ Karlovačke županije u 2020. godini iznosi 7,94‰, što se smatra izrazito niskom stopom nataliteta. Stopa mortaliteta¹⁰ u Karlovačkoj županiji u 2020. godini iznosi 18,25‰, što je zaista nepovoljan pokazatelj prirodnog prirasta.

Što se tiče starosne strukture Karlovačke županije, prevladava starije stanovništvo. Godine 2019. u Karlovačkoj županiji je od 115.484 stanovnika njih 26.380 bilo starije od 65 godina (Obad i sur., 2021.). Indeks starenja iste godine je iznosio 174,39 (Obad i sur., 2021.). Sljedeća tablica odnosi se na dobnu preraspodjelu stanovništva općina i gradova Karlovačke županije pri čemu će se izračunati indeks starenja te navesti koeficijent starosti.⁷

Tablica 7. Starosna struktura stanovništva Karlovačke županije u 2021. godini

Starosna grupa	Ukupno	Muškarci	Žene
Ukupno	112.596	54.652	57.944
0 - 4	4.509	2.275	2.234
5 - 9	4.691	2.376	2.315
10 - 14	5.270	2.663	2.607
15 - 19	5.134	2.642	2.492
20 - 24	5.524	2.882	2.642
25 - 29	5.345	2.778	2.567
30 - 34	6.183	3.152	3.031
35 - 39	7.132	3.671	3.461
40 - 44	7.703	3.963	3.740
45 - 49	7.473	3.933	3.540
50 - 54	7.776	3.928	3.848
55 - 59	8.906	4.364	4.542
60 - 64	9.488	4.655	4.833
65 - 69	8.833	4.222	4.611
70 - 74	6.716	3.028	3.688
75 - 79	4.349	1.740	2.609
80 - 84	4.128	1.408	2.720
85 i više	3.436	972	2.464

Izvor: DZS, 2022.

Najviše stanovnika Karlovačka županija ima u starosnoj skupini od 60 do 64 godine, a najmanje je onih s 85 godina i više. Gotovo 50% stanovnika manje je u najmlađoj skupini od 0 do 4 godine života. Osnovni pokazatelji vitalnosti stanovništva su indeks starenja i koeficijent starosti stanovništva. Indeks starenja jest postotni udio osoba u dobi od 60 i više

⁹ U užem značenju natalitet predstavlja broj živorođene djece (efektivni natalitet). U širem smislu predstavlja intenzitet rađanja na određenom području i računa se tako da se broj živorođene djece podijeli s ukupnim brojem stanovnika i pomnoži s 1000. Izražava se u promilima (Hrvatska enciklopedija, 2022.).

¹⁰ Mortalitet se računa istim načinom kao i natalitet, no u obzir se uzima broj umrlih na ukupan broj stanovnika.

godina u odnosu prema broju osoba od 0 do 19 godina. Indeks veći od 40% pokazuje da je stanovništvo određenog područja ušlo u proces starenja. Koeficijent starosti jest postotni udio osoba u dobi od 60 i više godina u ukupnome stanovništvu. Osnovni je pokazatelj razine starenja, a kad prijeđe vrijednost od 12%, smatra se da je stanovništvo određenog područja ušlo u proces starenja (Popis 2011., Metodološka objašnjenja). Koeficijent starosti Karlovačke županije iznosi 32,8%, što znači da je stanovništvo županije ušlo u dubok proces starenja. Prema podacima iz tablice 7. indeks starenja Karlovačke županije iznosi 188%, čime se dodatno potvrđuje činjenica o ulasku stanovništva u poguban proces starenja.

Utjecaj na broj stanovnika, osim nataliteta i mortaliteta imaju i migracije. Migracije stanovništva podrazumijevaju selidbu stanovništva, odnosno prelazak stanovnika iz jednog područja u drugo. Migracije predstavljaju prostornu pokretljivost stanovništva. One se dijele na unutarnje i vanjske. Vanjske su one koje se odnose na selidbu u druge države, dok se unutarnje odnose na selidbu unutar Republike Hrvatske. Tablica 8. prikaz je vanjskih migracija na razini Republike Hrvatske prema dobi stanovnika u 2020. godini.

Tablica 8. Vanjske migracije stanovništva Republike Hrvatske prema dobi u 2020. godini

Starost	Doseljeni iz inozemstva			Odseljeni u inozemstvo		
	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
Ukupno	33.414	24.911	8.503	34.046	21.927	12.119
0 – 4	674	368	306	932	489	443
5 – 9	503	245	258	1.198	624	574
10 – 14	391	183	208	1.270	635	635
15 – 19	1.203	900	303	1.566	858	708
20 – 24	4.104	3.142	962	3.960	2.596	1.364
25 – 29	4.640	3.496	1.144	4.327	2.849	1.478
30 – 34	4.377	3.500	877	4.000	2.787	1.213
35 – 39	4.048	3.294	754	3.736	2.617	1.119
40 – 44	3.442	2.794	648	3.440	2.328	1.112
45 – 49	2.890	2.289	601	2.966	1.962	1.004
50 – 54	2.211	1.687	524	2.391	1.605	786
55 – 59	1.677	1.176	501	1.677	1.120	557
60 – 64	1.284	794	490	1.014	670	344
65 – 69	963	512	451	681	355	326
70 – 74	524	313	211	443	232	211
75 i više	483	218	265	445	200	245

Izvor: DZS, 2022.

Prema podacima iz tablice najveći broj stanovnika koji se odselio u inozemstvo je u dobnoj skupini od 25 do 29 godina. Ukupno gledano najviše stanovništva se odselilo u godinama od 20 do 44 što se smatra mladim, reproduktivnim stanovništvom. No, isto tako najveći broj stanovnika koji se doselio je u mladim godinama, od 25 do 29. Također prema podacima DZS-a (2022.) najveći broj stanovnika što se tiče unutarnjih migracija, unutar države, je u dobnoj skupini od 20-39 godina. Prema toj činjenici najviše migriraju mlade, radno sposobno osobe, bilo to van države ili unutar nje. Što se tiče Karlovačke županije, ne postoje konkretni podaci o dobnim skupinama i prostornoj pokretljivosti stanovništva, no može se pretpostaviti kako je unutar županije vrlo slična situacija kao i na razini cijele Hrvatske, obzirom na podatke o vitalnosti stanovništva. Prvobitno će se prikazati vanjske migracije stanovništva Karlovačke županije u razdoblju od 2016. do 2020. godine, zatim cjelokupno gledano migracije u županiji u 2020. godini te će se na temelju njih izračunati migracijski saldo. Naposljetku u tablici će se prikazati migracije stanovništva općina i gradova Karlovačke županije.

Tablica 9. Vanjske migracije stanovništva Karlovačke županije od 2016. do 2020. godine

Godina	Doseljeni	Odseljeni
2016.	287	964
2017.	421	1.194
2018.	680	994
2019.	933	1.310
2020.	1.177	988

Izvor: DZS, 2022.

Gotovo svake navedene godine broj odseljenih je bio veći od broja doseljenih osoba. Specifično, godine 2017. veliki broj stanovnika se odselio u inozemstvo dok se tek mali broj njih doselio. Migracijski saldo iznosi -773. Zanimljivo je da se u 2020. godini ipak više stanovnika doselilo, pa je tako migracijski saldo 189. Tomu možda u prilog ide pojava pandemije korona virusa i želje pojedinaca za povratkom u svoju zemlju uslijed rigoroznih pravila te ograničenog kretanja stanovnika prema drugim državama i predodređenim karantenama.

Sljedeća tablica prikaz je ukupnog doseljenog i odseljenog stanovništva Karlovačke županije u 2020. godini.

Tablica 10. Ukupno doseljeno i odseljeno stanovništvo Karlovačke županije u 2020. godini

Doseljeni	Ukupno	1.765
	Iz druge županije	588
	Iz inozemstva	1.177
Odseljeni	Ukupno	1.653
	U drugu županiju	665
	U inozemstvo	988
Saldo ukupne migracije	/	112
Saldo migracije među županijama	/	-77
Saldo migracije s inozemstvom	/	189

Izvor: DZS, 2022.

Ukupno gledano, više stanovnika se doselilo nego odselilo u 2020. godini, stoga je saldo ukupne migracije pozitivan i iznosi 112. Saldo migracije među županijama je negativan i iznosi -77 što znači da se je više osoba odselilo u drugu županiju, nego što se je doselilo u Karlovačku županiju. Sljedeća tablica bit će prikaz migracija stanovnika općina i gradova županije.

Tablica 11. Migracije stanovništva gradova i općina Karlovačke županije u 2020. godini

Grad/Općina	Ukupno doseljeni	Doseljeni iz drugog grada/općine iste županije	Doseljeni iz druge županije	Doseljeni iz inozemstva	Ukupno odseljeni	Odseljeni u drugi grad/općinu iste županije	Odseljeni u drugu županiju	Odseljeni u inozemstvo
Duga Resa	243	94	38	83	180	86	21	45
Karlovac	1.117	259	247	488	1.075	197	273	482
Ogulin	174	37	55	19	279	54	106	56
Ozalj	106	44	20	26	139	61	23	39
Slunj	129	28	17	61	109	26	21	39
Barilović	40	18	7	10	68	40	5	18
Bosiljevo	28	9	10	9	37	21	5	11
Cetingrad	46	9	8	24	56	17	12	22
Draganić	99	30	38	31	76	33	23	20
Generalski Stol	37	20	3	7	53	28	11	7
Josipdol	69	16	27	11	86	30	21	20
Kamanje	12	6	1	4	10	2	1	6
Krnjak	155	24	10	119	39	7	5	25
Lasinja	86	5	19	60	50	4	33	11
Netretić	47	20	13	9	39	26	1	7
Plaški	75	26	19	14	51	10	9	16
Rakovica	62	8	24	23	70	1	36	26
Ribnik	2	1	-	1	8	6	1	1
Saborsko	5	1	1	2	18	2	12	3
Tounj	33	12	12	2	26	9	7	3
Vojnić	223	12	19	157	210	23	33	119
Žakanje	31	10	-	17	28	6	6	12

Izvor: DZS, 2022.

Gradovi u kojima je više doseljenih nego odseljenih stanovnika su Karlovac, Duga Resa i Slunj. Što se tiče Karlovca, najviše je doseljenih iz inozemstva. Od općina pozitivan migracijski saldo imaju Draganić, Kamanje, Krnjak, Lasinja, Netretić, Plaški, Tounj, Vojnić i Žakanje. Zanimljiva je činjenica da se u Draganić najviše osoba doselilo iz druge županije. U općini Krnjak je od ukupno 155 doseljenih, njih 119 iz inozemstva. Slična situacija je i u općinama Lasinja i Vojnić. U općini Vojnić je od ukupno 223 doseljenih, njih 157 doselilo iz inozemstva. Općine Vojnić, Krnjak i Lasinja imaju veliki broj srpskih manjina, stoga bi se moglo zaključiti kako su upravo doseljeni stanovnici poslijeratni povratnici. Veliki broj odseljenih, njih 210 se iselilo iz općine Vojnić, od toga 119 u inozemstvo. Od ukupno 50 odseljenih osoba iz općine Lasinja, njih 33 se odselilo u drugu županiju. Stanovnici općina Generalski stol i Netretić su se u 2020. godini najviše selili u drugi grad ili općinu iste županije.

Broj mladih u Karlovačkoj županiji u dobi od 15 do 30 godina je 16.003 (DZS, 2022.). U ukupnom broju stanovništva županije to je svega 14,2%. Prema ostalim podacima i izračunu koeficijenta vitalnosti stanovništva broj mladih u županiji je sve manji uslijed migracija i sve manjeg broja živorođenih tijekom godina. Primjerice općina Cetingrad 2011. godine imala je 20 živorođenih, dok se je 2020. godine rodilo 12 djece. Jedni od gradova koji se mogu istaknuti većim brojem rođenih su Duga Resa i Slunj, a od općina Generalski stol, Lasinja i Rakovica. Sljedeća tablica prikaz je broj mladih od 20 do 30 godina u Karlovačkoj županiji prema spolu.

Tablica 12. Broj mladih prema spolu i dobi u Karlovačkoj županiji 2020. godine

Godine	Muškarci	Žene
20	647	532
21	619	555
22	601	568
23	659	593
24	745	577
25	627	563
26	609	514
27	605	559
28	583	534
29	677	607
30	663	593

Izvor: DZS, 2022.

Iz tablice je vidljivo kako je veći broj mladih muškaraca u Karlovačkoj županiji nego žena. Najviše muškaraca je onih u dobi od 24 godine, a žena u dobi od 29 godina.

Jedan od efekata na ostanak mladih u županiji svakako ima i njihovo obrazovanje. Odnosno, mladež županije sklona je obrazovati se u drugim gradovima, drugih županija jer se ne mogu u potpunosti ostvariti u svom mjestu, svojoj županiji, i to povlači sa sobom činjenicu o mogućem ostanku i zaposlenju na drugom mjestu. U Karlovcu je jedno Veleučilište koje obrazuje pojedince u stručnim studijama, stoga su za sveučilišne studije primorani ići u Zagreb, Rijeku, Split itd. Sljedeća tablica prikaz je broja studenata Karlovačke županije upisanih na stručne i sveučilišne studije u zimskom semestru 2020. godine.

Tablica 13. Broj studenata općina i gradova županije 2020. godine

Grad/općina	Ukupno	visoke škole	veleučilišta	fakulteti stručni studij	fakulteti sveučilišni studij	umjetničke akademije
Barilović	25	2	8	2	13	-
Bosiljevo	18	-	2	1	15	-
Cetingrad	36	2	10	1	23	-
Draganić	71	1	30	6	33	1
Duga Resa	343	9	102	31	198	3
Generalski Stol	37	-	8	4	25	-
Josipdol	88	-	21	5	61	1
Kamanje	27	-	9	2	16	-
Karlovac	1.919	33	500	175	1.183	28
Krnjak	14	1	6	1	6	-
Lasinja	24	-	9	2	13	-
Netretić	21	2	8	1	10	-
Ogulin	409	9	77	38	281	4
Ozalj	154	4	47	18	83	2
Plaški	17	1	4	2	10	-
Rakovica	77	4	20	7	45	1
Ribnik	9	-	2	-	7	-
Saborsko	7	1	1	2	3	-
Slunj	156	2	49	12	92	1
Tounj	12	-	3	1	8	-
Vojnić	58	1	23	6	27	1
Žakanje	45	1	8	6	30	-

Izvor: DZS, 2022.

Po ukupnom broju studenata od gradova se ističu Karlovac, Duga Resa i Ogulin. Prema ukupnom broju stanovnika općina, primjetan broj studenata imaju općine Rakovica, Draganić i Žakanje. Primjerice Žakanje na ukupan broj stanovnika (1.734) ima 45 studenata, dok npr. Plaški na 1.653 stanovnika ima samo 17 studenata. Većina studenata upisana je na sveučilišne studije, dakle studiraju u drugim gradovima, odnosno županijama. Iz toga se da zaključiti kako je veliki rizik ostanka pojedinaca u gradovima u kojima studiraju, što je postala česta praksa u životu.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Način prikupljanja podataka

Prvi dio rada odnosi se na pregled dosadašnje znanstvene literature na temu mladih u ruralnim područjima. Istraživanja su bazirana na hrvatskoj ruralnoj mladeži unatrag dvadeset godina. Iako, najveći dio interpretiranih istraživanja je proveden unatrag nekoliko godina. Izvori podataka korišteni pri izradi rada su najnovija i najvažnija istraživanja o mladima u ruralnim područjima objavljena kroz stručno-znanstvene časopise, knjige, radove i studije slučaja. Ostali podaci korišteni pri izradi teorijskog dijela rada, vezano uz Karlovačku županiju korišteni su s mrežnih stranica Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva regionalnog razvoja i EU fondova, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva poljoprivrede te Hrvatske mreže za ruralni razvoj. Najveći dio numeričkih podataka korišten pri izradi tablica i izračuna je iz kategorije Statistika u nizu Državnog zavoda za statistiku.

U empirijskom dijelu rada korištena je kvalitativna metoda istraživanja, metoda polustrukturiranog telefonskog intervjua. Intervjui su audiozapisani uz privolu sugovornika, potom transkribirani te je na temelju transkripta provedena analiza.

Putem intervjua cilj je bio dobiti sadržajne odgovore o zadovoljstvu života mladih pojedinaca na selu Karlovačke županije te otkriti afinitete za ostankom u zajednici. Protokol intervjua (Prilog 1) sastojao se od 16 pitanja otvorenog tipa. Prvi dio pitanja odnosio se na osobne stavove, mišljenja, iskustva, znanja, vještine, događaje i sam život pojedinih sugovornika/sugovornica. Sugovornicima su postavljana pitanja o tomu što misle koje su prednosti i nedostaci života na selu, što misle o životu u gradu, što ih veže za selo i kakvu budućnost vide tu. Drugi set pitanja odnosio se na život u njihovoj zajednici i razvijenost same zajednice te kakve mogućnosti ona pruža za mlade.

Sugovornici su prije intervjua obaviješteni o anonimnosti njihovog sudjelovanja u istraživanju te im je naglašeno da u svakom trenutku mogu odustati i povući svoje odgovore. Svi intervjui uspješno su završeni. Prilikom analize sugovornike smo oslovljavali s „Sugovornik/ca A, B, C...“, dok spol sugovornika i općina/grad iz kojih dolaze nisu izmijenjeni. Intervju je polustrukturiran pri čemu se sugovornicima/sugovornicama prilagođavao raspored pitanja te su prisutna manja tematska odstupanja od postavljenih pitanja. Intervjuiranje je provedeno u od 7. travnja do 9. svibnja 2022. godine telefonskim putem. Intervjui su trajali od 17 do 22 minute. Intervjui su audio zabilježeni mobilnom aplikacijom te su potom transkribirani.

Podaci o sugovornicima i audiozapisi čuvaju se u šifriranoj datoteci istraživačice te će se nakon obrane diplomskog rada izbrisati.

4.2. Opis uzorka

Uzorak sugovornika je prigodan, sudjelovanje je bilo dobrovoljno. Uzorkovanje je započelo putem poznanstava te se dio sugovornika prikupio metodom snježne grude. Može se zaključiti kako je uzorak i namjeren s obzirom na to da je ciljana skupina istraživanja isključivo mladež Karlovačke županije koja živi na selu. Izbor sugovornika istraživanja temeljio se na godinama i mjestu stanovanja. Iz svake općine i grada Karlovačke županije odabran je jedan/jedna sugovornik/sugovornica. Raspon godina u kojima su sugovornici izabrani je od 18 do 30 godina. Iako se mlade promatra od 15 do 30 godine, u slučaju ovog istraživanja donja dobna granica bila je 18 godina. Mišljenja smo da populacija te dobi odlučuje o daljnjem obrazovanju, mogućem studiranju, selidbi, trajnom zaposlenju i slično. U tom rasponu godina još se studira i uglavnom su pojedinci pri kraju studija gdje dalje odlučuju o svom životu, posebno mjestu stanovanja. Već je statistički dokazano kako se najveći broj pojedinaca seli upravo u tim godinama. Ukupno je ispitano 15 mladih osoba. Navedene općine i gradovi iz kojih su sugovornici su Duga Resa, Ozalj, Slunj, Barilović, Cetingrad, Draganić, Josipdol, Kamanje, Lasinja, Netretić, Rakovica, Ribnik, Tounj, Vojnić, Žakanje. Od ukupnog broja sugovornika, 6 je muškog spola, dok je 9 ženskog. Visokoobrazovanih je 8, od kojih neki još studiraju, a neki rade u struci. Njih 7 zaposleno je u privatnim i javnim državnim poduzećima, a jedna sugovornica je završna godina srednje škole. Niti jedan sugovornik nije nezaposlen što predstavlja moguće ograničenje istraživanja budući da perspektivu nezaposlenih time nismo obuhvatili.

4.3. Proces analize podataka

Prema Schmidtu (2004.) pet je faza pri obradi podataka prikupljenih metodom polustrukturiranog intervjua. Prva faza započinje intenzivnim čitanjem prikupljenog materijala i slaganja analitičkih kategorija. Cilj je ne pronalaziti iste teme u tekstovima intervjua. Poželjno je pribilježiti sličnosti i razlike u intervjuima. Analitičke kategorije bi jasnije rečeno predstavljale iste/slične odgovore unutar intervjua. Druga faza je povezivanje analitičkih kategorija u skupinu koja čini vodič za kodiranje. Treća faza predstavlja kodiranje

materijala na temelju kategorija. Kodiranje je povezivanje odlomaka teksta iz intervjua u jednu skupinu i davanja toj skupini koda. Svaki intervju se kodira prema kategorijama vodiča za kodiranje (Schmidt, 2004.). Četvrta faza je kvantifikacijski pregled materijala. Posljednja faza je faza detaljne interpretacije slučaja pri čemu se mogu postaviti nove hipoteze, doći do novih teorijskih razmatranja ili jednostavno revidirati postojeći teorijski okviri. Pri analizi su korištene sve faze obrade podataka, osim posljednje jer nismo postavili nove hipoteze, već smo kontekstualizirali rezultate u odnosu na prethodna istraživanja.

5. Rezultati istraživanja

Empirijski dio rada izložen u ovom poglavlju je analiza polustrukturiranih intervjua provedenih s 15 sugovornika. Za početak, intervjui su transkribirani te je analiza započela intenzivnim iščitavanjem sadržaja na temelju kojih su definirane analitičke kategorije. Kodiranjem su izdvojenom sadržaju prvo dodijeljeni deskriptivni kodovi. Grupiranjem deskriptivnih kodova izvedeni su interpretativni kodovi. Daljnjom grupacijom složeni su završni kodovi koji čine kodne grupe, odnosno teme koje su prikazane u kodnoj shemi. Kodiranjem je izdvojeno pet grupa: prednosti života na selu, nedostaci života na selu, obrazovanje i poslovne mogućnosti na selu, razvijenost zajednice i prilike za mlade te afiniteti i motivacija za ostanak ili odlazak sa sela.

Sljedeća tablica prikaz je popisa sugovornika/ca i općina ili gradova iz kojih dolaze.

Tablica 14. Popis sugovornika/ca te grad ili općina iz kojih dolaze

Popis sugovornika/ca	Grad/općina
Sugovornica A	Duga Resa
Sugovornik B	Ozalj
Sugovornica C	Slunj
Sugovornica D	Barilović
Sugovornica E	Cetingrad
Sugovornica F	Draganić
Sugovornica G	Josipdol
Sugovornik H	Kamanje
Sugovornica I	Lasinja
Sugovornik J	Netretić
Sugovornik K	Rakovica
Sugovornik L	Ribnik
Sugovornica M	Tounj
Sugovornica N	Vojnić
Sugovornik O	Žakanje

Izvor: Autor

5.1. Prednosti života na selu

U ovom poglavlju govorit ćemo o pozitivnim stranama života na selu. Iako se često život na selu negativno konotira, postoje i one pozitivne strane života na selu. Kroz dosadašnja istraživanja što je i u uvodnim poglavljima navedeno pozitivnim okolnostima se smatraju čist zrak, priroda i okoliš, zdravija hrana, bolji međuljudski odnosi u maloj zajednici, sloboda u smislu vlastitog dvorišta i nekretnina, manje kriminala itd. Nema dvojbe kako većina mladih u našem istraživanju slično razmišlja. Često se pri isticanju prednosti života na selu radi komparacija sa životom u gradovima pa je tako život na selu za neke mirniji i spokojniji, a život u gradu stresniji i užurbaniji.

Naši sugovornici sličnih su razmišljanja, tako primjerice sugovornica A navodi sljedeće:

„Definitivno priroda, zelenilo, okoliš. Ja ne volim one ceste, sve užurbano. Ovdje je sve mirnije i opuštenije. Život u gradu je dinamičniji, više stresniji, užurbaniji. Život na selu je smireniji, opuštajuć.“ (Sugovornica A)

Osim navedenih tvrdnji o mirnijem životu upravo je sugovornica G navela kako su poznanstva ujedno i pozitivna i negativna strana života na selu, no ono što je istakla je sloboda kretanja i vlastiti prostor kao i činjenica da na selu nema gužve što većina sugovornika također smatra velikom prednošću života na selu.

„Prednost je to što je mirniji život, okruženje, nema gužve, ne vidi se taj stres i recimo promet kad putuješ na posao, ili recimo kad ideš u ljekarnu, nema gužve. Prednost je što svi imamo svoje kuće i imanje, imamo svog osobnog prostora, nismo svi jedni drugima na glavama. Prednost su po meni i poznanstva, koliko god mogu biti loša zbog tračeva, toliko su super, uvijek možeš nekog nešto pitati, doći do informacije brzo.“ (Sugovornica G)

Upravo kao što je već navedeno često se kroz nedostatke života u gradu mogu manifestirati pozitivne strane života na selu pa tako sugovornica D navodi kako u gradu nije moguće

stvoriti nekakvu zajednicu te da joj se život u gradu čini usamljenim, jer je imala priliku živjeti u dva navrata u gradu, ali se ipak vratila živjeti na selo.

„Meni je nekako život u gradu bio usamljen, ne znam kako bih to opisala. I užurbano. S jedne strane usamljeno, s druge strane užurbano. Pre 'too much' mi je sve to bilo. U gradu je teško stvoriti nekakvu zajednicu.“ (Sugovornica D)

Na selu se putem poznanstava stvara zajednica i bolji odnosi pri čemu su pojedinci više prijateljski nastrojeni i otvoreniji, nego li je to u gradu gdje nitko nikoga ne pozna, istaknula je sugovornica C. Sugovornik J navodi kako smatra da na selu ima čak više prednosti nego nedostataka pri čemu mir smatra najvećom prednošću budući da ističe kako ne voli život u stanovima jer to ograničava slobodu, primjerice zbog pridržavanja kućnog reda i stambenog mira što na selu nije slučaj.

Zanimljiva činjenica i možda kontradiktorna uvriježenom razmišljanju je kako neki od sugovornika ipak smatraju kako je na selu više mogućnosti nego li je to u gradu. Mišljenja su kako si u gradu ograničen na posao i stan, dok na selu imaš ipak određenih alternativa.

„... imaš tu mogućnost da se možeš nečime zabaviti, dok po meni u gradu nemaš toliko opcija. Dodeš s posla, možeš biti u stanu, u kafiću, ili u gymu, to su neke opcije. Dok na selu, puno je širi spektar tih mogućnosti.“ (Sugovornik L)

Slično razmišlja i sugovornica I.

„Mislim da su u gradu ljudi malo više užurbaniji, nemaju možda toliko slobodnog vremena, ili ne, ne znam kako da se izrazim, ili možda nemaju mogućnosti bolje iskoristiti svoje vrijeme. Nekako mi se čini da je to sve posao stan, posao stan.“ (Sugovornica I)

Jednu od prednosti koju je istaknuo sugovornik O je činjenica da na selu ima manje kriminala te je manji strah primjerice pri kretanju noću, nego li je to u gradu.

„...i po noći nema toliko kriminala koliko ima u gradu, osjećao se nekako manje stresno, pod pritiskom ako hodaš sam po selu po noći gdje nema rasvjete. Mislim da nema tog straha.“ (Sugovornik O)

Na selu većina pojedinaca uzgaja vlastitu hranu, odnosno ima svoje vrtove. Neki se bave poljoprivredom na veliko, a neki samo za svoje potrebe. Uzgajajući svoju hranu ljudi su upoznati s onim što jedu i ne moraju ići u trgovinu kupovati meso ili povrće, već imaju svoje. Ova prednost života na selu se rijetko navodi i kroz prijašnja istraživanja nije se posebno isticala. Sugovornica K veterinarski je tehničar po struci i jedina je navela uzgoj životinja na selu kao prednost što je nekako logično i razumno razmišljanju njezine struke.

„Prednost je i to držanje životinja, uzgajanje svojih životinja, ne moramo kupovati hranu po mesnicama. Dakle, uzgajanje svojih proizvoda, barem znamo što jedemo.“ (Sugovornica N)

Sugovornici ovog istraživanja ističu kako je na selu ipak po nečemu ljepše te da je atmosfera drukčija nego u gradu. Gotovo većina njih, ako ne i svi vide puno prednosti u životu na selu i za njih je to neobjašnjiv osjećaj. Sugovornici ističu da su posebno privrženi selu. Sugovornica F to je pokušala objasniti činjenicom kako postoje ljudi koji vole jednostavno život u gradu i koji su navikli na to jer možda nisu probali živjeti na selu ili ih to jednostavno ne privlači kao što nekoga ne privlači život u gradu. Ovakav neobjašnjiv osjećaj može se objasniti već spomenutom psihološkom privrženosti i povezanošću sugovornika s mjestom odrastanja. Odrastajući na selu pojedinci spoznaju sve kvalitete seoskog života. Ujedno, ako su u nekom periodu života živjeli u gradu kao npr. sugovornica D pri čemu im se taj period života nije svidio, privrženost i želja za životom na selu postaju snažniji.

Prema rezultatima istraživanja ispitanici ruralnih područja Karlovačke županije najpozitivnijim smatraju ljepotu prirode i zelenilo, odnosno okoliš. Karlovačka županija jest prirodno bogata i njihovo razmišljanje nije upitno. Također, ispitanici smatraju kako na selu imaju svoju slobodu i mir u vidu vlastitih nekretnina i dvorišta što u gradu nije slučaj. Pozitivnim smatraju poznanstva i međusobno dobru komunikaciju u zajednici iako je sugovornica G navela kako je to i može bitno nedostatak zbog raznih tračeva. Oni smatraju kako na selu nema gužve, niti prometne, niti primjerice u dućanima ili ljekarnama. Na selu se osjećaju sigurnije jer je manje kriminala. Vrlo neobično je što su sugovornici zaključili kako

je na selu veći izbor zabave nakon posla, odnosno prema njihovom mišljenju, imaju više mogućnosti. Oni imaju dojam da se život u gradu svodi na posao i stan, dok na selu uvijek imaš nešto za raditi nakon posla. Osim svega, sugovornici pozitivnim smatraju uzgoj vlastite hrane i bavljenje poljoprivredom, bilo to samo za vlastite potrebe ili 'na veliko'.

KODNA GRUPA A: priroda i okoliš (A1), izostanak gužve (A2), sloboda i mir (A3), poznanstva (A4), druželjubiva društvena zajednica (A5), veći izbor zabave nakon posla (A6) , izostanak kriminala (A7), uzgoj vlastite hrane (A8)

5.2. Nedostaci života na selu

U ovom poglavlju ćemo nastavno na pozitivne strane života na selu govoriti o negativnim stranama, odnosno nedostacima života na selu. Kao što se već napomenulo najčešće se život na selu negativno konotira te se prijašnjim istraživanjima zaključilo kako ispitanici najvećim nedostatkom smatraju izostanak društvene i gospodarske infrastrukture u zajednici te nedostatak posla. Nedostatak posla je jedna od činjenica na kojoj je i postavljena hipoteza ovog istraživanja. Putem neformalnih razgovora s mladima u ruralnim zajednicama zaključili smo kako mladi najviše iseljavaju uslijed potrage za poslom ili boljim poslovnim mogućnostima. Također, mladi smatraju kako ne mogu u potpunosti ostvariti vlastite potencijale u ruralnim sredinama kao i da im nedostaje zabave i društvenih sadržaja. Rezultati istraživanja započeti su s pozitivnim stranama života na selu. Nastavno na prednosti slijede nedostaci koji su u nekom slučaju možda i presudni čimbenik ostanka ili odlaska mladih iz ruralnih sredina. Nedostaci su ti zbog kojih mladi izbjegavaju živjeti na selu i traže sredine gdje je kvaliteta života povoljnija i gdje imaju veće mogućnosti.

Ono što se često prvo ističe kao nedostatak je izostanak društvenih i kulturnih sadržaja što je sugovornica G navela kao jedini nedostatak. Mladi se na selu nemaju gdje zabavljati i osuđeni su na zabavu u lokalnim kafićima. Često mladi idu u susjedne veće gradove gdje je ponuda zabave puno sadržajnija jer se u gradu održavaju raznorazni festivali, manifestacije i skupovi što je na selu rijedak slučaj.

„Negativna strana je što fali tih nekih sadržaja za mlade, da nije samo caffe bar ili noćni bar za izlazak. Nedostaje nekakvih većih društvenih i kulturnih događanja. Danas je sve spalo na druženje u kafiću.“ (Sugovornica G)

Upravo je sugovornica E navela manjak posla kao jedan od najvećih nedostataka života na selu što smatra i sugovornik K. Sugovornik K navodi kako posla ima samo tijekom sezone te da radna mjesta ovise o sezoni. Sugovornica E smatra kako takav nedostatak sa sobom povlači dodatan nedostatak ruralnih područja, a to je masovno iseljavanje ljudi, odnosno sve je manje ljudi na selu. Sugovornica N također nedostatkom smatra što se veliki broj ljudi iseljava. Uslijed sve manjeg broja ljudi manja je i mogućnost za pronalaskom partnera ili za pronalaskom skupine istomišljenika što je navela sugovornica G.

„...a nedostatak je što ima sve manje ljudi uslijed nedostatka posla jer osim bavljenja poljoprivredom što je veliki potencijal ovog kraja zapravo je mali izbor zanimanja u kojima ljudi mogu ostvariti svoje potencijale pa zato odlaze u veće gradove.“ (Sugovornica E)

„A nedostaci, nedostataka je puno. Da je barem više posla, nema baš izbora. Ovdje nema posla, svi ovise o turizmu i sezoni. Kad prođe sezona, nestanu i ljudi. Ovdje je sve sezonski. Nema što zadržati mlade. Mladi završe škole i idu dalje“ (Sugovornik K)

Slično razmišljanje ima i prethodna sugovornica G koja je rekla kako jedino u gradu može ostvariti određeno unaprjeđenje jer u gradu se održava niz edukacija i tečajeva. I sugovornica C u drukčijoj formulaciji navodi kako je nedostatak radnih mjesta ključan razlog zbog kojeg mladi odlaze. Sugovornica A te sugovornik H ključnim nedostatkom smatraju nedostatak trgovina jer za svaku veću kupovinu mora se ići u grad. Jednako razmišljanje ima i sugovornica F koja je živjela dalje od grada, a sada živi na selu koje je bliže Karlovcu i nema

tih problema jer prema njezinim riječima Karlovac, Zagreb i Jastrebarsko su joj jako blizu. Ona nedostatkom smatra preveliku udaljenost sela od nekog većeg grada.

„Nedostaci, hm, nedostatak centara, shopping centara, nekakvih trgovina i blizina istih.“ (Sugovornica A)

„A sad baš nedostatak. Hm. Za Draganić se ne mogu ništa sjetiti jer velim ja sam dosta blizu svega, nije sad da imam nekakav nedostatak, da mi je nešto daleko ili tako. Ali recimo kad bi se vratila na život u Slunju, kad sam dolje bila, nedostatak je bio to što sam predaleko od nekakvog većeg grada. Karlovac je na sat vremena, pa ne znam, za svaku nekakvu veću kupovinu sam morala ići u grad, za neke obveze Karlovac, a to bi po meni bio nedostatak što je neki veći grad od mog mjesta života.“ (Sugovornica F)

Isti pogled ima i sugovornik J samo u kontekstu izoliranosti od škole, bolnice i drugih važnijih sadržaja. Sveukupno gledano sugovornici smatraju kako je veliki nedostatak društvene i gospodarske infrastrukture na selu te da se za neke veće obaveze ipak mora ići u gradove. Posebno se misli na nedostatak škola i srednjoškolskih smjerova, vrtića, mjesta u vrtićima do zdravstvenih ustanova, posebice većih bolnica, policije, trgovina itd. Sugovornica M također ima jednako razmišljanje, kao što je zaključio i sugovornik O.

Ovakav nedostatak sa sobom povlači sljedeći nedostatak, a to je loša prometna povezanost koju su naveli sugovornica A te sugovornica I. To je tzv. prometna izoliranost, iako prema riječima nekih sugovornika to nije nedostatak svake općine.

„Nedostaci su problem povezanosti s gradovima, jer ako nemaš svoj osobni automobil, linije su autobusne dosta slabe, rijetke su pa je zbog toga teško prometovati.“ (Sugovornica I)

Interesantan i pomalo drukčiji nedostatak istaknuo je sugovornik B koji smatra kako su mladi na selu skloni opijanju te da je na selu previše obaveza.

„A nedostaci su više obaveza i previše opijanja. Društvo na selu je sklono opijanju. Ne samo mladi, nego su to stari chill likovi, koji su penzioneri i onda kad dođeš k njima automatski te nude rakijom ili gemištom.“ (Sugovornik B)

S nedostatkom u vezi obaveza složio se i sugovornik J koji je naveo kako ljudi na selu imaju okućnicu koju je potrebno održavati te ih nakon posla čeka dodatan posao, a gotovo svatko na selu ima vrt, mora kositi travu, održavati voćnjake i hraniti životinje ako ih ima. Iako, on smatra kako se takav nedostatak ipak kompenzira s raznim prednostima. U ovom slučaju, možda mladi upravo zbog dodatnih obaveza izbjegavaju živjeti na selu.

„Ali, i manje obaveza ima čovjek u stanu u Karlovcu. U stanu ne mora kositi okućnicu i uređivati voćke vrt. Odradi svoj posao i ima slobodno popodne. Na selu svi ti ljudi koji jesu, tko drži do toga, svi rade tu poljoprivredu, nešto. Možda i ne razmišljaju koliko bi im bilo komotnije da žive u gradu, ali opet to se može gledati kroz neke druge prednosti koje ostvaruju.“ (Sugovornik J)

Uslijed dodatnih obaveza i nedostatka sadržaja mladež i djeca ruralnih zajednica nemaju vremena ili bolje rečeno nemaju mogućnosti baviti se određenim aktivnostima. Sljedeći sugovornik, sugovornik L koji je po struci magistar kineziologije kao nedostatak naveo je pretilost seoske djece i zaostanak iste za gradskom djecom uslijed nedostatka aktivnih sadržaja. Zanimljivo je kako na mišljenje pojedinca veliki trag ostavlja pozadina obrazovanja te struka koju je izučio, pa je tako primjerice ovaj sugovornik ovo primijetio kao gorući nedostatak zajednice te mu je želja u svojoj zajednici učiniti nešto po tom pitanju. On želi omogućiti djeci da treniraju dodatne sportove te da nisu ograničeni samo na nogomet.

„...Ali sadržaj koji se tiče tjelesnih aktivnosti na selu je puno manji ili se sastoji od samo jedne, to je pretežito nogomet, dok djeca u gradu imaju puno više mogućnosti s čime se mogu baviti, pogotovo danas kad je pretilost broj jedan problem u svijetu, makar nitko ne priča o tome. Djeca u gradu su danas

puno bolje i motorički razvijena. Dogodila se kontra, da su djeca iz grada bolja od onih sa sela.”(Sugovornik L)

Ovim istraživanjem potvrdila se činjenica kako mladi smatraju velikim nedostatkom manjak kulturnog i zabavnog sadržaja. Isto tako veliki problem ruralnih područja jest manjak poslovnih mogućnosti zbog kojih mladi najviše migriraju. U Karlovačkoj županiji su poslovne mogućnosti dobre i u pojedinim su općinama izgrađene poslovne zone gdje se mladi pretežno i zapošljavaju. Mladi ne vide problem u tomu ako moraju putovati na posao, jer često upravo putuju u obližnja mjesta ili susjednu državu Sloveniju. Mladi su zakinuti za ostvarenje vlastitih potencijala i ne mogu napredovati u svojim lokalnim zajednicama smatraju sugovornici ovog istraživanja. Također, njihov je dojam kako je selo zahvatila depopulacija i sve više mladih iseljava. Iako se radi na uređenju infrastrukture, za sugovornike ona je loša. Posebno lošim sugovornici smatraju prometnu izoliranost i udaljenost od većih gradova, iako to nije slučaj za sve općine Karlovačke županije. Sugovornici su mišljenja kako većina mladih izbjegava živjeti na selu jer je postao trend seliti se u grad, ali njihovo je mišljenje također kako je na selu pregršt obaveza te mladi nisu nakon posla slobodni odmarati se, već imaju dodatan posao uređivanja okućnice. Iako se prijašnjim istraživanjima smatralo kako je alkoholizam veći problem u gradovima, sugovornici ovog istraživanja su opovrgnuli tu konstataciju. Naime, oni misle kako je društvo na selu sklonije opijanju. Jedan od zanimljivih problema koji se istaknuo u rezultatima istraživanja je problem pretilosti uslijed ograničenih aktivnosti za djecu i odrasle.

KODNA GRUPA B: nedostatak kulturnog i zabavnog sadržaja (B1), manjak poslovnih mogućnosti (B2), nemogućnost ostvarenja potencijala i unaprjeđenja (B3), depopulacija (B4), loša gospodarska i društvena infrastruktura (B5), prometna izoliranost (B6), previše obaveza (B7), alkoholizam (B8), nedostatak fizičke aktivnosti i pretilost (B9)

5.3. Obrazovanje i poslovne prilike

Tema ovog poglavlja jest obrazovanje u Karlovačkoj županiji i poslovne prilike za mlade. U ovom poglavlju definirat ćemo neke od problema obrazovnog sustava te mogućnosti za zaposlenjem. Sve općine Karlovačke županije osim Ribnika, Tounja, Saborskog i Kamanja imaju osnovnu školu. U Tounju je područna škola koja pripada OŠ Josipdol, a PŠ Kamanje pripada OŠ Žakanje. Što se tiče srednjoškolskog obrazovanja mladi moraju ići u gradove županije ili čak u gradove drugih županija kao što su susjedne Zagrebačka, grad Zagreb, Sisačko-moslavačka te Ličko-senjska županija. Već je u prethodnom poglavlju rečeno kako je u Karlovačkoj županiji 13 srednjih škola, od čega ih je 9 u Karlovcu, jedna u Slunju, jedna u Dugoj Resi te dvije u Ogulinu. Grad Ozalj nema srednju školu. Mladi gravitiraju prema srednjim školama u Karlovcu budući da je veći izbor smjerova, nego što je primjerice u Slunju. Puno mladih iz županije ide u srednje škole u Zagreb, Jastrebarsko, Korenicu i Topusko.

Nakon završene srednje škole neki se odlučuju na daljnje školovanje na visokim veleučilištima i sveučilištima, a najčešće su to Veleučilište u Karlovcu, Veleučilište u Gospiću, Sveučilište u Zagrebu te Sveučilište u Rijeci.

Sugovornik L je npr. išao u područnu školu u Ribniku, no ta škola se kasnije zatvorila i učenici su svoje obrazovanje nastavljali u susjednoj općini Žakanje. Već je u prethodnom poglavlju spomenut problem opremljenosti škola, što je istaknuo isti sugovornik. Zbog navedenog problema i orijentaciji djece prema boljoj školi se naposljetku škole i zatvaraju.

„U Ribniku sam završio područnu školu od 1. do 4. razreda, a u Žakanju od 5. do 8. Kasnije sam u srednju školu išao u Karlovac, u ekonomsko-turističku, a sad sam evo u Zagrebu na Kineziološkom fakultetu. Sve je manje djece, puno njih se orijentiralo prema Žakanju jer je puno bolja i uređenija škola, više je djece tamo pa svi žele da su im djeca u društvu, ne da budu izolirana. Po meni igra ulogu najviše infrastruktura, znači u susjednoj općini, odnosno školi ona je bolja i to je sve rezultiralo da se škola u Ribniku zatvori.“ (Sugovornik L)

Sugovornica A ponukana savjetima razrednice htjela je upoznati jednu novu sredinu te je ipak odabrala srednju školu u Karlovcu, iako u Dugoj Resi ima velik broj smjerova u srednjoj školi i gimnazijski program je izvrstan, ističe ona.

Sugovornica F, sugovornik K i sugovornik B potvrdili su činjenicu o odlasku mladih u druge gradove radi većeg izbora smjerova srednjih škola.

„Što se srednjoškolskog obrazovanja tiče svi idu u Karlovac, Jastrebarsko, a rijetko tko u Zagreb baš.“ (Sugovornica F)

Kao što se već navelo, a potvrdile su sugovornice E i C većinom mladi visoka učilišta odabiru zbog blizine mjestu stanovanja.

„Što se tiče fakulteta, to sam ošla u Zagreb, jer mi je to najbliže Sveučilište.“ (Sugovornica E)

Što se tiče kvalitete škola većina sugovornika smatra kako je kvaliteta prosječna u usporedbi s drugim školama. Jedan od neobičnih problema u obrazovanju je istakla sugovornica G je pomalo stereotipne prirode. Roditelji nisu skloni upisivati djecu u područnu školu u Oštarijama, zbog toga što tu školu pohađa veliki broj Roma pa shodno tomu upisuju djecu u druge škole.

„U Oštarijama je područna škola, kad sam ja išla to su bili veliki razredi, sad se to sve prorijedilo. Ima dosta i Roma. To tjera ljude da upisuju djecu negdje drugdje, a ne tu u školu. Npr. od 10-12 đaka, 6 je Roma. Polovica je. Postoje te podjele i automatski se djeca šalju školovati na druga mjesta.“ (Sugovornica G)

Neki od sugovornika, poput sugovornice M, imaju želju otići iz svog mjesta jer smatraju da ne mogu ostvariti svoje potencijale i napredovati u svojoj struci tu gdje jesu.

„Moj plan nije ostati dugoročno ovdje jer smatram da ne mogu ostvariti svoje potencijale. Želja mi je otići u Zagreb gdje sam se i školovala i gdje su mi svi prijatelji. Na ovom radnom mjestu ne mogu napredovati, a htjela bih možda i doktorat završiti.“
(Sugovornica M)

Veliki problem što se tiče zaposlenja nakon određenog obrazovanja predstavlja pronalazak posla u struci. Naime, zbog toga se dosta mladih ide dalje školovati ili se usavršavaju za druga zanimanja.

„Ja sam osobno završio srednju školu ekonomsko-turističku u Karlovcu, za ekonomistu sam završio. Što se tiče posla iz tog smjera, to možeš zaboraviti, dakle kod kuće u Žakanju nema toga. Eventualno neki knjigovodstveni servis.“ (Sugovornik O)

Neki mladi kao što je sugovornik J preuzimaju poslove od svojih roditelja i nastavljaju njihov biznis. Sugovornik L je istaknuo kako on trenutno planira otvorenje vlastitog poslovanja. Dakle, mladi uslijed nedostatka posla teže otvarati i svoja poduzeća te si tako osigurati egzistenciju.

„Dosad sam radio u Akrapoviću u Sloveniji na CNC stroju, nakon što je tata obolio, odlučio sam preuzeti firmu od njega i nastaviti se baviti time.“ (Sugovornik J)

Sugovornik K koji živi u Rakovici jedinu poslovnu mogućnost vidi u sezoni jer se velik broj stanovništva upravo zapošljava u sektoru turizma. Ukoliko je sezona loša, nema posla. Stanovnici jednostavno žive od turizma i ugostiteljstva, dok se mali dio njih možda bavi poljoprivredom, a ostatak je orijentiran prema drugim gradovima i općinama.

„Kraj živi od sezone. Ja mislim da nema sezone da bismo mi bili gori od Slavonije, nikog ne bi bilo ovdje. Ako nema gostiju, nema posla. Ovdje su 80% sezonci.“ (Sugovornik K)

Ipak u određenim općinama i gradovima poslovne mogućnosti su iznadprosječne i posla ima, posebno u općini Barilović, Draganić, Žakanju, gradu Dugoj Resi i Ozlju gdje su smještene poslovne industrijske zone.

„Imamo poduzetničku zonu s nekoliko firmi, dvije tri, ali tamo mladi zapravo ne rade. S obzirom da smo blizu granice sa Slovenijom, većina nas, 80%, radi preko u Sloveniji.“
(Sugovornik O)

„Ubiti¹¹ ima. Ali to je sad unazad pet godina, možda i više. Napravljena je jedna velika poslovna zona, tu imamo negdje oko 30-ak raznih firmi. Ne znam ima li nešto iz IT sektora, ima velika firma Aquaestil, oni rade kade i keramiku, tu se masovno ljudi zapošljavaju, onda neka firma Haga metal, prerada zlatnih listića, i oni preferiraju žene zapošljivati. Žene s područja općine samo.“ (Sugovornica D)

U ostalim općinama to nije slučaj i mladi posao traže u susjednim gradovima i općinama, ili čak državama, u ovom slučaju konkretno u Sloveniji, jer Slovenija graniči s općinom Žakanje, a nisu joj daleko općina Kamanje niti Ribnik. Najčešće mladi putuju u najbliže gradove posebno u potrazi za poslom u struci jer u njihovim lokalnim zajednicama je ograničen izbor poslova.

„Ali dosta ljudi odavde se manje više zapošljava u Karlovcu ili Jastrebarsko, Zagreb, to je nekako dosta blizu. Čisto sumnjam da netko putuje u Bjelovar na posao.“ (Sugovornica F)

Zbog sve manjeg broja djeca škole se zatvaraju. Posebno su ugrožene područne škole čiji je kapacitet manji. Mladi smatraju kako je kvaliteta obrazovanja u njihovim školama prosječna, ali školama nedostaje raznog tehničkog sadržaja. Sugovornici smatraju kako je izbor smjerova jako uzak i stoga teže upisivati srednje škole u većim gradovima gdje su im mogućnosti brojnije. Što se tiče fakulteta, mladi Karlovačke županije uglavnom upisuju fakultete u

¹¹ Ubiti znači zapravo. Nadalje, u tekstu korišten isti termin s istim značenjem.

gradovima koji su bliže njihovoj županiji. Jedan od problema koji se istaknuo ovim istraživanjem je problem oko manjina. Naime u jednoj od općina veliki je broj Roma i zbog stereotipa i predrasuda roditelji ne žele upisivati djecu u školu gdje je veliki postotak Roma. Što se tiče poslovnih mogućnosti u općinama Karlovačke županije, one su podijeljene. U određenim općinama, kao što je Barilović ima zaista veliki broj poslovnih mogućnosti, dok je u općini Rakovica, Cetingrad ili Vojnić spektar zanimanja izrazito deficitaran. Sugovornica N, koja živi u Vojniću navela je kako većina mladih na kraju konobari jer drugog posla jednostavno u općini nema. Općina Rakovica je primjerice ograničena na sezonu i turizam.

KODNA GRUPA C: zatvaranje škola (C1), loša opremljenost škola (C2), mali broj srednjih škola i orijentacija prema gradovima (C3), blizina sveučilišta (C4), etnički problem (C5), nemogućnost napredovanja (C6), nedostatak posla u struci (C7), vlastiti biznis (C8), sezona i turizam (C9), poslovne zone (C10), zaposlenje u susjednim gradovima i državama (C11)

5.4. Razvijenost lokalne zajednice

U ovom poglavlju govorit ćemo o razvijenosti lokalnih zajednica Karlovačke županije te o prilikama koje ona pritom pruža za mlade. Današnja mladež uslijed modernizacijskih procesa teži konstantno za boljim prilikama i okolnostima u kojima stanuje. Prema riječima sugovornika istraživanja nije u svakoj od općina županije tragična situacija i zajednice su tijekom godina napredovale i razvijale se te time pružile bolje životne uvjete mladim osobama. Čak štoviše, u pojedine općine počele su se doseljavati mlade obitelji jer ta mala lokalna zajednica im pruža dovoljno mogućnosti zadovoljavajući sve njihove potrebe. Često su osobe sklone birati razvijene općine koje nisu toliko daleko od gradova, a opet su selo. Iako su se neke općine istakle po razvijenosti i privlače populaciju, neke su ipak stagnirale i godinama je situacija u njima nepromjenjiva.

„Barilović je definitivno primamljiv za život. Jedna od boljih općina u Hrvatskoj. Imamo puno doseljenika. Ja sretnem ljude, pozdravim, pitam se otkud su, a oni kažu 'Pa ja živim tu'.“ (Sugovornica D)

Za sugovornicu D Barilović je razvijena općina koja privlači brojne mlade obitelji jer nije daleko od grada Karlovca, a prema riječima sugovornice i poslovne prilike su iznimne s obzirom na poslovnu zonu. Jednako razmišljanje ima i sugovornik B, koji također navodi kako je Ozalj postao atraktivan gradić za mlade osobe. Sugovornica F navela je kako se u Draganiću mnogobrojni pojedinci raspituju o nekretninama i slobodnim parcelama. Sugovornica A smatra kako je u Dugoj Resi također porastao broj stanovnika uslijed doseljavanja.

Prva asocijacija na razvijenost zajednice je uređenje njezine infrastrukture te ponuda sadržaja. Može se reći da se u većini općina ipak zajednica razvijala te su se gradila igrališta, parkovi, vrtići, uređivao eksterijer itd. Radilo se, dakle, na obnavljanju i izgradnji društvene i gospodarske infrastrukture. Sugovornica F navela je sljedeće:

„Mijenja se to da se dosta više pazi na uređenje tih igrališta, rade se parkovi za djecu, da se omogući da se djeca imaju gdje igrati, da se ne ide do jednog parka udaljenog tri kilometra. Sad se u svakom selu napravio park za to selo. Evo to se je napravilo.“ (Sugovornica F)

Sugovornik H isto razmišlja i smatra da je napredak i razvijenost zajednice vidljiva upravo na poboljšanju infrastrukture.

Već u prijašnjim istraživanjima mladi su isticali kako politika ima veliki utjecaj ne samo na njihovo uspjeh, već i na razvitak zajednice. Politički akteri su ti koji mijenjaju zajednicu, bilo na bolje ili na gore. U ovom slučaju, sugovornik L ističe kako je godinama na vlasti u njihovoj lokalnoj zajednici bio isti načelnik te da tijekom godina nije bilo pomaka. Usporedio je to s razvitkom susjednih zajednica za koje smatra da su daleko ispred njih napredovale.

„Bio je isti načelnik 10/11 godina, i svud se nešto radilo, događalo. Lokalne susjedne općine kraj nas Žakanje i Kamanje su bomba, 10-15 godina razvijenije ispred nas. Kod nas se ništa nije događalo, bilo je sve mrtvo i zato smo rekli ajmo nešto napraviti jer volimo taj kraj.“ (Sugovornik L)

Zajednica teško napreduje ako nema tko djelovati u njoj i to je još jedan od problema koji utječe na prikladnost sredine. Gdje nema ljudi, nema ni pomaka. Takve sredine su izolirane,

odsječene, gubi im se karakter i nisu privlačne za život. Depopulacija je svakako jedan ograničavajući čimbenik poboljšanja lokalnih zajednica. Sugovornica G smatra kako baš negativan prirodni prirast utječe na napredak.

„Mladi koji su ostali nisu osnovali obitelj i mislim da nas čeka demografska propast. Mladi od 26 godina nadalje, jako mali udio njih je oženjen, nemaju djecu. Žive tako kao i s 20 godina. Dakle, ne rađaju se djeca, nema napretka. Najveći problem je što nema djece. Oni kao da se boje osnivati obitelj i imati tu odgovornost. Nekako mladi žele biti što duže mladi, živjeti lagodno. To vuče sa sobom da nema ljudi.“ (Sugovornica G)

Neke od općina su s godinama ostale iste i gotovo da i nije bilo promjene u njima, dakle napretka nije bilo, stagnirale su. Sličnu situaciju vidi i sugovornik J koji smatra da se apsolutno ništa nije napravilo.

„Ništa. Slobodno staviš ništa, jer se ništa nije promijenilo. Što da ti kažem. Lokalna vlast je takva kakva je, proračuni su mali. Najviše se ceste asfaltiraju, više nego što radi za mlade.“ (Sugovornik J)

Priliku za mlade sugovornica J vidi u sportskim terenima koji su se izgradili baš za mlade u Lasinji. Pretežno u svim općinama postoje nogometni klubovi ili sportski klubovi koji objedinjuju više sportova. Sugovornici ističu kako je najpopularniji nogomet. Od ostalih udruga navode se Vatrogasna društva te Kulturno-umjetnička društva. Jedina općina koja ima udrugu koja djeluje u smjeru mladih je Lasinja.

„Imamo sportske terene u centru Lasinje, teretanu na otvorenom, odbojkaško, tenisko igralište, nogometno i sad imamo i boćalište. Mladi najviše i iskorištavaju te sportske terene, napravljeno je novo. Pun pogodak za malu sredinu.“ (Sugovornica I)

„Ne postoji direktno za mlade. Ima najviše sportskih aktivnosti. Ima kickboxing, rukomet.“ (Sugovornica C)

„Nažalost Savjet Mladih se raspustio. Ne pada mi ništa napamet. Ima sportskih društava, ima nogomet.“ (Sugovornica G)

Što se tiče zabave i zabavnih sadržaja većina sugovornika govori kako u njihovim zajednicama nema posebnih prostora gdje bi se mladi okupljali ili zabavljali. Također, nema pretjeranog izbora društvenog sadržaja. Mladi su osuđeni na lokalne kafiće. Sugovornici navode kako najčešće idu izvan svog mjesta kako bi se zabavili, a gradovi koje navode su Zagreb, Karlovac, Slunj, Ogulin itd. Neki od sugovornika kao što je sugovornik O smatra kako Slovenija nudi širi spektar mogućnosti za zabavu nego što ih ima u Hrvatskoj.

„Ako izlazim, onda izlazim u Zagreb vikendom, jer u Tounju ima kafić samo u kojem se najčešće mladi skupljaju što mi nije interesantno.“ (Sugovornica M)

„Izlazim u jedan kafić gdje se skupljaju mladi i znam otići i do Slunja pošto tamo ima disko, a ovdje ga nema.“ (Sugovornica E)

„Izlazim u Ogulin, tu i tamo Zagreb i Rijeka, preko ljeta more, ali uglavnom sam tu u Ogulinu gdje imamo tih par kafića, jedno te isto ubiti. U Josipdolu baš nema mjesta za izlazak.“ (Sugovornica G)

Osim što mladi nemaju baš mjesta za izlazak, postoji i problem nepovjerenja u njih. Naime, u svim zajednicama postoje vatrogasni domovi i lokalni domovi kojima se mladi mogu služiti ako im to lokalna zajednica dozvoljava. Tu i jest problem. Sugovornik K navodi kako su donedavno uredili novi dom u njihovoj općini, ali ga ne daju na korištenje mladima jer smatraju da su mladi skloni uništiti sve.

„Nemamo pristup ničemu. U vatrogasne domove nemamo nikako pristup, tamo se ne možemo skupljati, jer je sve novo i oni kažu da ćemo mi to uništiti. Po meni sramota.“ (Sugovornik K)

Ono što svakako ukazuje na razvijenost zajednice je pojava novog stanovništva. U neke od općina doselile su se mlade obitelji što znači da je ta zajednica za njih privlačna. Sugovornici navode kako se s godinama u ruralnim područjima radilo na uređenju i obnavljanju infrastrukture. Iako, neke općine s godinama se nisu promijenile i selo je stagniralo. Ono što sugovornici govore da se obnavljalo su lokalne ceste, vodovodi, centri zajednica, okoliš itd. Navode i da mladi nemaju previše mogućnosti u svojim selima i udruge za mlade gotovo da i ne postoje. Prošle godine u Ogulinu je osnovan Klub za mlade, ali niti jedan od naših sugovornika nije iz Ogulina kako bi rekao nešto više o tomu. Inače su gotovo sve udruge orijentirane na sport – nogomet, ribolov, rukomet itd. Ostale udruge koje su možemo reći u interesu mladih su vatrogasna društva i kulturno-umjetnička društva. To su jedine udruge u koje se mladi mogu uključiti u seoskim zajednicama. Selo prati negativan prirodni prirast i sve manje mladih odlučuje zasnivati obitelj misle sugovornici ovog istraživanja. Mladi su ograničeni što se tiče i zabave i svi sugovornici su potvrdili kako se idu zabavljati u susjedne gradove ili jednostavno izlaze u lokalne kafiće jer drugog izbora nemaju. U zajednicama se javlja i problem nepovjerenja, smatraju sugovornici, jer se mladima ne dozvoljava korištenje lokalnih vatrogasnih domova, društvenih domova i prostorija u vlasništvu lokalnih zajednica.

KODNA GRUPA D: priljev stanovništva (D1), uređenje infrastrukture (D2), politička nepodobnost (D3), negativan prirodni prirast (D4), stagnacija sela (D5), dominacija sportskih aktivnosti (D6), kafići kao jedini izvor zabave (D7), nepovjerenje u mlade (D8)

5.5. Afiniteti i motivacija za ostanak ili odlazak

U posljednjem poglavlju govorit ćemo o afinitetima i motivaciji mladih za ostanak ili odlazak sa sela. Na ruralnu mladež i njihovo razmišljanje o tomu hoće li ostati u svojim sredinama ili će ih napustiti utječe veliki broj čimbenika. Mladi uglavnom teže za boljim životnim prilikama i okolnostima u kojima će stanovati, stoga ne čudi da sela koja su uskraćena za

određene stvari oni ne biraju kao svoje mjesto života. No, dosadašnja istraživanja su pokazala kako na neke pojedince djeluje efekt psihološke privrženosti te da zato biraju ostati na selu ili se nakon školovanja vratiti u isto. Neki mladi okušali su se živjeti u gradu i to im se nije svidjelo što je pokazalo i ovo istraživanje. Osim tzv. psihološke privrženosti mlade za selo vežu obitelj i prijatelji. Neki ipak i dalje ne vide budućnost u selu i teže selidbi.

Upravo je sugovornik K naveo kako je većina njegovih poznanika otišla u inozemstvo pogotovo tijekom korona krize u protekle dvije godine. Sugovornik B naveo je kako on ne planira ostati u Hrvatskoj te također teži odseliti se iz Ozlja u inozemstvo.

„Mladih je puno otišlo van. Od moje generacije je sigurno 70% ošlo van, malo tko je ostao ovdje. Kako je bila korona, svi su pobjegli.“ (Sugovornik K)

„Sigurno ne u Hrvatskoj. Nebitno budem sad u nekoj zajednici bračnoj ili imao već obitelj ili cirozu jetre (hahahaha), ne znam ni sam što da kažem, ali definitivno znam da ne bi' volio biti u Hrvatskoj.“ (Sugovornik B)

Nedvojbeno je kako je trend iseljavanja u druge države aktualan i dalje, a njega potiču potraga za poslom i novac, što su istakli sljedeći sugovornici. Za sugovornika L novac je pokretač odlaska i on smatra da pojedinci jednostavno ne mogu zaraditi jednako ovdje i u inozemstvu.

„Zbog novaca pojedinci najviše odlaze. Dođe u Njemačku i vrati se za godinu dana i doma si uredi kuću, takvu plaću ovdje ne bi imao nikad.“ (Sugovornik L)

Osim novca, za sugovornicu M ipak je važnije da napreduje na poslu, a to ne može ostvariti u svom selu. Neki ipak odlaze samo zbog toga što su u potrazi za boljim poslovnim mogućnostima jer se u svom selu ne mogu zaposliti prema svojim željama.

„Ali prije svega ono što mi je puno bitnije je da napredujem na poslu, a to na selu ne mogu ostvariti. Da postanem mentor savjetnik ili doktorat ili nešto u tom smislu. Znam da u svom selu to apsolutno ne mogu ostvariti.“ (Sugovornica M)

Sugovornica E pritom je navela sljedeće:

„Problem u većini zemlje je što mladi odlaze zbog posla, ne samo na selu, već i u gradovima. Mladi se sele zbog posla, idu i van Hrvatske.“ (Sugovornica E)

Neki se ipak biraju seliti jer se žele osamostaliti od roditelja, a često je slučaj da mladi upravo žive s roditeljima u kući na selu. Prostorno su ograničeni na selu i biraju mjesta gdje će živjeti sami. Isti slučaj navela je sugovornica D čiji se brat odselio od obitelji jer je htio biti samostalan.

„Doduše, moj se brat preselio, ali nije otišao jer mu nije pasalo, nego on i cura su se htjeli osamostaliti pa su otišli na stan. Nemaju prostora biti ni s njezinima ni s mojima. A baš da je netko otišao jer izbjegava selo zbog nečega, mislim da ne. Mislim da nemaju gdje biti na selu.“ (Sugovornica D)

Ono što se je prvo istaklo među čimbenicima zbog kojih mladi biraju selo je osjećaj pripadanja selu, ta psihološka privrženost. Ona se manifestira preko činjenice da su mladi vezani uz to što su jednostavno odrasli i odgojeni u tom mjestu stanovanja i što je njihova obitelj i dalje tu. Takvo razmišljanje imaju i sugovornica G te sugovornik H. Njih najviše veže to što su odrasli na selu.

„Ubiti obitelj prije svega. Mjesto stanovanja, gdje sam odrasla, ali prvenstveno familija jer živim sa svojim, nisam se odvojila.“ (Sugovornica G)

„Pa to što sam odrastao tu. Jedino to.“ (Sugovornik H)

Sugovornik K ipak smatra kako njega uz selo ne veže ništa, nego je jednostavno osuđen živjeti tu jer nema izbora otići nekamo drugdje.

„Ništa baš osobno. Nemaš gdje otići pa si tu.“ (Sugovornik K)

No, ipak unatoč tomu što neki smatraju da su osuđeni što su tu, neki biraju ostati tu i ostat će tu i dalje ne navodeći razlog. Takvo razmišljanje ima sugovornica N koja planira i dalje ostati živjeti u Vojniću.

„Vidim se na selu u Vojniću i dalje.“ (Sugovornica N)

Iako se sugovorniku B ne sviđa život u Ozlju, on smatra da je jednostavno naviknut živjeti tu i ta nekakva kolotečina života i monotonija igraju ulogu o njegovom ostanku u istom.

„To kaj sam rođen tu i monotonija, naviknut sam tu biti makar mi se ne sviđa.“ (Sugovornik B)

Sugovornik L je naveo zanimljiv razlog zbog kojeg bi ostao u zajednici. To je ljubav prema istoj. On smatra da je to prekretnica ostanka i djelovanja u kraju. Ukoliko nema ljubavi prema zajednici, neće nitko ni ostati, niti će sudjelovati u životu zajednice.

„Da nešto pokrenemo, napravimo, unaprijedimo jer kraj je prelijep, ne želimo da propada. Sama volja, lokal patriotizam najviše. A sad baš da nešto pružimo trenutno osim prirode, nemamo. Jedino ta ljubav prema kraju može biti prekretnica. To je ono što nas vuče sad, ne znam koliko će trajati, ali nadam se što duže.“ (Sugovornik L)

Često se mlade pokušava motivirati na ostanak raznim potporama i subvencijama. To su subvencije vezane uz plaćanja vrtića, školskog pribora, školskog prijevoza i slično. Osim toga postoje i potpore za mlade obitelji i poticaj na proširenje obitelji. Nekađ takve potpore 'urode plodom', ali u nekim slučajevima nemaju posebnog efekta, što je navela i sugovornica G. Ona sumnja da bi financijski poticaji za proširenje obitelji bili dostatni za ostanak na selu.

„Mislim da imamo gotovo sve, i mi smo jedna od jačih općina u Hrvatskoj i naš načelnik je već 15-20 godina na vlasti i puno novca povlači iz EU fondova i stvarno se trudi, trudi se

maksimalno zadržati ljude i trudi se i privući ljude, da što više ljudi dođe tu u našu općinu.“ (Sugovornica D)

Sugovornica D smatra kako je u Bariloviću sjajna situacija te da vlast radi na tomu da se stanovništvo zadrži tu. Njihov načelnik maksimalno iskorištava fondove Europske unije.

Osim Barilovića, i u Netreću postoje određene inicijative za mlade, kako je istaknuo sugovornik J, ali on misli kako te potpore nisu preizdašne.

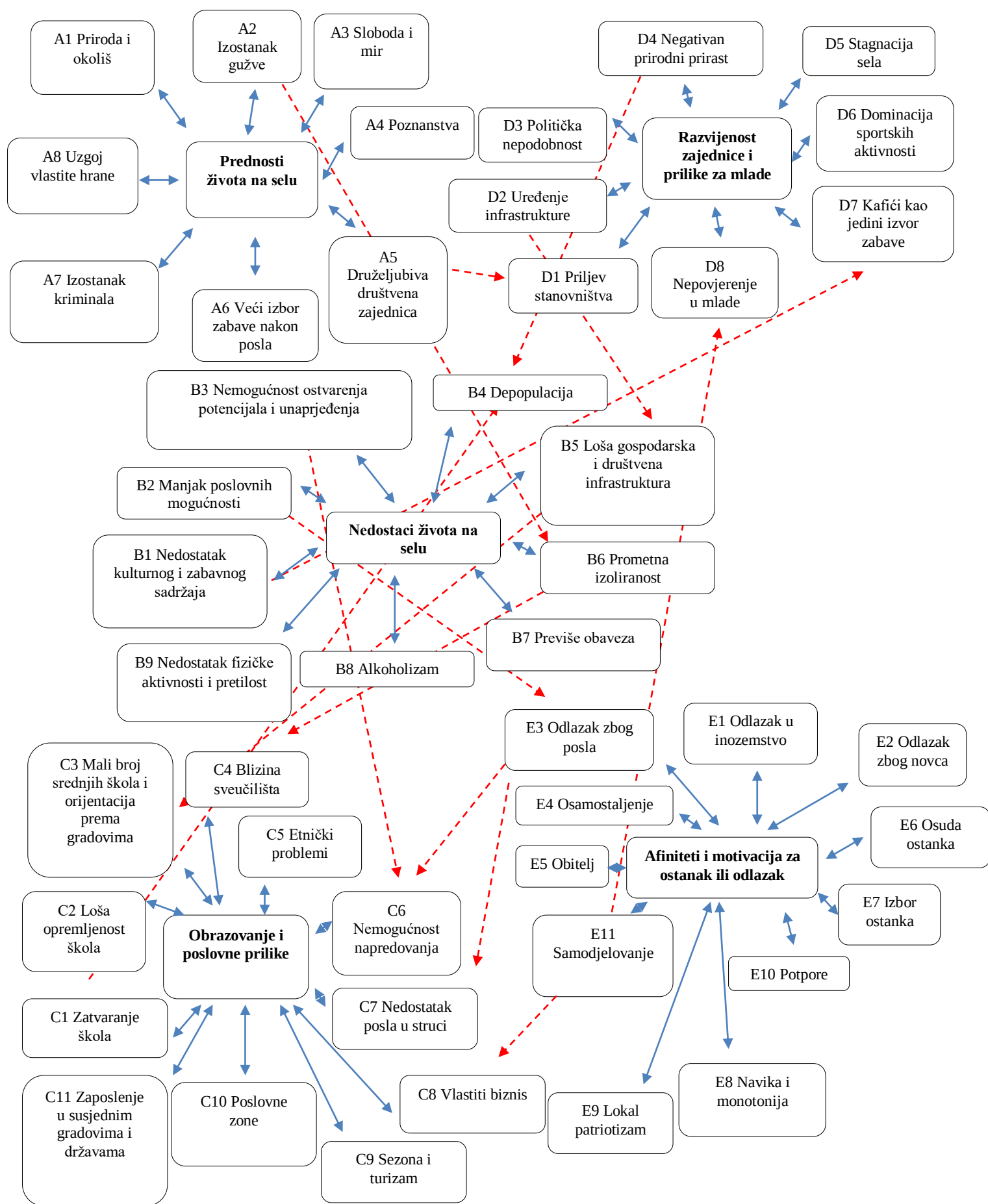
„Postoje nekakve inicijative za ostanak mladih, da općina potpomaže financijski s nekim sredstvima, ali to je dosta malo, nije neki preizdašan iznos.“ (Sugovornik J)

Izbor ostanka ili odlaska naposljetku je na mladima samima. Teško se mlade ičim može motivirati misli sugovornica C. Ako mladi samostalno neće djelovati i htjeti učiniti nešto po pitanju ostvarenja zajednice, teško će ih itko drugi motivirati na isto.

„Teško se mlade može motivirati, ne znam, ja nekako mislim da je to do njih samih.“ (Sugovornica C)

Naposljetku, mladi su skloni iseljavati u inozemstvo, smatraju sugovornici. Mladi to najviše čine zbog boljih financijskih primanja i boljeg posla. Sugovornici smatraju kako mladi misle da je vani 'lakše zaraditi'. Neki odlaze i zbog želje za osamostaljenjem jer danas nije trend da u jednoj kući živi više generacija i mladi žele svoj mir. Mladi su naveli kako ih najviše za njihovo mjesto veže obitelj i taj nekakav neobjašnjiv osjećaj pripadanja i privrženosti. Neki smatraju kako su tu ipak jer nemaju gdje otići, a neki biraju tu ostati. Sugovornici također smatraju da su se naučili tu živjeti. Na ostanak djeluje i lokal patriotizam i ljubav prema kraju. Sugovornici su istakli kako neke lokalne vlasti pokušavaju i financijski poduprijeti mlade, ali to je bezuspješno i nedostatno. Na kraju su mladi zaključili ako sami neće djelovati, neće biti ni pomaka ni napretka na bolje.

KODNA GRUPA E: odlazak u inozemstvo (E1), odlazak zbog novca (E2), odlazak zbog posla (E3), osamostaljenje (E4), obitelj (E5), osuda ostanka (E6), izbor ostanka (E7), navika i monotonija (E8), lokal patriotizam (E9), potpore (E10), samodjelovanje (E11)

Slika 2. Kodna shema pet kodnih grupa. Izradila autorica.

6. Rasprava

Postavljena hipoteza istraživanja je ta da mladi Karlovačke županije najvećim nedostatkom života na selu smatraju loše poslovne mogućnosti, odnosno nedostatak posla te da uslijed toga migriraju. Mladi teže boljim poslovnim mogućnostima kako njihovo egzistencijalno stanje ne bi bilo ugroženo. Našim istraživanjem smo zaključili kako ne smatraju svi mladi manjak posla najvećim nedostatkom života na selu, već su naprotiv naveli puno drugih čimbenika koji su za njih važan faktor za koji su uskraćeni stanovanjem na selu. Prema rezultatima istraživanja sugovornici su kao nedostatak naveli lošu društvenu i gospodarsku infrastrukturu (KOD B5). Nadalje, većina sugovornik ponavljala je nedostatak kulturnog i zabavnog sadržaja (KOD B1), no posebno ga je istakla sugovornica G jer u Josipdolu se mladi mogu izlaziti u samo nekoliko kafića. Sugovornici velikim nedostatkom smatraju spomenute poslovne prilike (KOD B2) čime se potvrđuje hipoteza o tomu da mladi sele uslijed nedostatka posla. Sve manji broj ljudi na selu i činjenica o depopulaciji (KOD B4) za sugovornike ovog istraživanja je također negativna strana života na selu. Sugovornici smatraju kako je izrazito loša prometna povezanost te da su sela prometno izolirana (KOD B6). Alkoholizam (KOD B8) se istaknuo kao još jedan od nedostataka života na selu. Interesantan nedostatak, prema sugovorniku L koji je po struci magistar kineziologije, je pretilost uslijed smanjene aktivnosti ljudi (KOD B9), posebno djece. Također za sugovornike ovog istraživanja loša je društvena i gospodarska infrastruktura što su istakli time da su škole loše opremljene (KOD C2) te da neke od zajednica rade na uređenju infrastrukture (KOD D2). U usporedbi s prijašnjim istraživanjima prema Žutinić i sur. (2010.) loša gospodarska opremljenost te prometna izoliranost sela negativne su strane života na selu, što se potvrdilo i našim istraživanjem. No, jedan od nedostataka kojeg su naveli sugovornici istraživanja Žutinić i sur. (2010.) je zagađenost i neuređenost javnih površina što niti jedan sugovornik našeg istraživanja nije istaknuo.

Većina prijašnjih istraživanja¹² pokazala je kako sugovornici navode prirodu i okoliš te mir kao pozitivne strane života na selu. Našim istraživanjem potvrdili smo gotovo iste prednosti, uz neke nove navode. Priroda i okoliš (KOD A1) su za sugovornike našeg istraživanja najveća prednost života na selu i to je ono što ih veže za život na tom mjestu. Prethodnim istraživanjem Žutinić i sur. (2010.) pozitivnim su se istakli međuljudski odnosi i dobra komunikacija u seoskim zajednicama što je rezultat i našeg istraživanja. Sugovornici navode kako je njihova zajednica izrazito druželjubiva (KOD A5). Osim toga, pozitivnim se smatraju

¹² Žutinić i Bokan (2008.), Grgić i sur. (2010.), Žutinić i sur. (2010.)

poznanstva i činjenica da svatko svakog zna na selu (KOD A4). Istraživanjem Žutinić i sur. (2010.) sugovornici su pozitivnim naveli manju stopu kriminala i smanjenju sklonost alkoholizmu i drogu, što se našim istraživanjem nije u potpunosti potvrdilo. Sugovornik O naveo je izostanak kriminala (KOD A7) pozitivnim, ali sugovornik J alkoholizam (KOD B8) je naveo negativnim, odnosno da su ljudi na selu, a posebno mladi skloni alkoholiziranju. Prijašnjim istraživanjima¹³ se pokazalo kako su obrazovne mogućnosti na selu lošije, što je potvrdilo i naše istraživanje. Malo je srednjih škola i djeca gravitiraju prema drugim gradovima (KOD C3). Istraživanjem Kuzmić i sur. (2021.) se zaključilo kako su studenti spremni vratiti se u svoje mjesto stanovanja što se potvrdilo činjenicom kako ne žive daleko od mjesta studija. Sugovornice našeg istraživanja odabrale su svoj studij zbog blizine sveučilišta (KOD C4) mjestu stanovanja i želja im je nakon studija vratiti se u svoje selo. Jedna od stvari koja bi se istakla kao pozitivna kod istraživanja Žutinić i sur. (2010.) je to što je život utoliko jeftiniji na selu, nego u gradu. Pojedinci na selu u velikoj mjeri posjeduju vlastite nekretnine, dok je u grad čest slučaj podstanarstva. Sugovornici našeg istraživanja istakli su kako ljudi na selu imaju više mira i slobode. Dakle, na selu ljudi imaju više slobodnog prostora, nije toliko skućeno, imaju vlastite nekretnine i dvorišta gdje se nesmetano mogu kretati. Kontradiktorna i drukčija izjava sugovornika našeg istraživanja je da je na selu više mogućnosti za zabavu nakon posla (KOD A6), smatrajući da je u gradu život usko vezan uz posao i stan samo. Takva činjenica nije se dokazala istraživanjima drugih autora. Prema Bušljeta Tonković i Puđak (2021.) mladi turizam vide kao priliku za razvoj sredine i zapošljavanje mladih, ali istovremeno smatraju kako se gospodarstvo ruralnog područja ne smije osloniti na samo jednu gospodarsku djelatnost. Ovo se može usporediti s izjavom sugovornika K koji navodi kako njihova zajednica ovisi o sezoni i turizmu (KOD C9) i ako je sezona loša egzistencijalni opstanak stanovništva je upitan. Zajednica je dakle oslonjena na jednu gospodarsku djelatnost što ne pridonosi optimalnom ekonomskom i društvenom razvoju.

¹³ Žutinić i Bokan (2008.), Grgić i sur. (2010.), Žutinić i sur. (2010.)

7. Zaključak

Mišljenja mladeži Karlovačke županije o kvaliteti života u njihovim ruralnim zajednicama podijeljena su, što i ne čudi s obzirom na to da je drastična razlika u razvijenosti pojedinih općina. Mladi smatraju kako postoje brojne prednosti života na selu, od kojih su ih neke privukle i motivirale da tu i ostanu. Ono što ruralna mladež županije smatra pozitivnim na selu su priroda i okoliš, izostanak gužve, slobodu i mir u smislu vlastitih nekretnina, zatim poznanstva, druželjubivu društvenu zajednicu, veći izbor zabave nakon posla, izostanak kriminala te uzgoj vlastite hrane. Većina njih navela je kako je život na selu miran i spokojan te da je priroda ono što ih posebno veže za njihov kraj. Takve činjenice trebale bi se iskoristiti i dodatno promovirati među mladima.

Za mlade su nedostaci života na selu nedostatak kulturnog i zabavnog sadržaja, loše poslovne prilike, nemogućnost ostvarenja vlastitih potencijala i unaprjeđenja, depopulacija, loša gospodarska i društvena infrastruktura, prometna izoliranost, previše obaveza u vidu održavanja vrtova i okućnice, alkoholizam te nedostatak aktivnosti koji dovodi do pretilosti. Lokalne zajednice trebale bi raditi na tomu da osiguraju mladima više zabavnog sadržaja, da uključe mlade u djelovanje lokalnih politika, da potaknu osnivanje raznih udruga za mlade koje bi organizirale edukacije i tečajeve za mlade. Također, trebalo bi se raditi na tomu da se osigura bolja prometna povezanost s gradovima, da u svim zajednicama postoje autobusne linije kako sela ne bi bila izolirana. Što se tiče obrazovanja i poslovnih mogućnosti u zajednicama Karlovačke županije, one su različite. Sugovornici se slažu da je premali broj srednjih škola i da je loš izbor smjerova zbog čega mladi gravitiraju prema većim gradovima. Također, većina škola loše je opremljena i nedostaje im sadržaja. Ako bi se mladima dalo na izbor više zanimanja u njihovim zajednicama, oni ne bi selili u veće gradove zbog istih. Raznim subvencijama i potporama koje se nude važno je obnoviti škole. Škole se zatvaraju i uslijed smanjenog broja djece što potvrđuje činjenica o smanjenju broju stanovnika tijekom godina i izrazito lošem negativnom prirodnom prirastu. Mladima je isto tako potrebno osigurati financijsku pomoć pri izgradnji kuća ili kupnji stanova. U lokalnim zajednicama županije vrtići su ograničenih kapaciteta. Važno je mladim obiteljima osigurati mjesto u vrtiću.

Mladi sele u inozemstvo zbog potrage za boljim poslovnim prilikama i zbog viših financijskih primanja ističu sugovornici našeg istraživanja. Oni smatraju kako svoje potencijale ne mogu ostvariti na selu te da nedostaje posla u struci. Stanovnici općina zapadnog dijela županije (Žakanje, Ribnik, Kamanje, Netretić) zbog lošijih poslovnih mogućnosti u svojim

zajednicama rade u Sloveniji, iako to nije negativno, jer i dalje žive u svojim mjestima, a putuju na posao. Osim Žakanja, poslovnu zonu imaju i Draganić, Barilović, Duga Resa i Ozalj te zaposlenost mladih nije kritična. Nije situacija u svim općinama takva, pa tako npr. mladi iz Cetingrada i Vojnića nemaju širok opus opcija za zaposlenje. U Rakovici se gotovo sva mladež zapošljava tijekom sezone u sektoru turizma. U tim općinama trebale bi se izgraditi također poslovne zone iako to zvuči apstraktno i možda nemoguće. No, barem je moguće pokušati učiniti nešto po pitanju stvaranja boljih poslovnih mogućnosti za mlade.

Što se tiče razvijenosti zajednica, već su podaci o lokalnim jedinicama i njihovim razvijenostima pokazale kako je situacija različita od općine do općine te da niti jedna općina ne pripada skupini najrazvijenijih. Mladi ističu kako se u zajednicama pojavljuje problem političke nepodobnosti te da je čest slučaj zadržavanja iste vlasti godinama. U zajednicama dominiraju sportske udruge i sportske aktivnosti, a udruga za mlade, službeno tog naziva, niti nema. Posljednjih godina vide se pomaci u razvijenosti po pitanju ulaganja u infrastrukturu te organizaciji raznih aktivnosti te revitalizaciji nekih udruga. U određene općine, konkretno Draganić i Barilović doselilo se mnogobrojno novo stanovništvo što i jest dokaz dobrog upravljanja zajednicom. Istraživanjem se pokazalo kako se na mlade pokušava djelovati određenim financijskim potporama kako bi u istima ostali, no oni smatraju kako je to nedovoljno te da subvencije ne pridonose željenom efektu. Prema tomu, subvencije bi trebale biti veće i mlade bi se o njima trebalo pravodobno informirati.

Mlade za njihovo mjesto stanovanja najviše veže to što su tu odrasli, što je tu njihova obitelj i stoga biraju tu ostati. Neki smatraju kako su ipak osuđeni tu ostati, jer nemaju gdje otići. Rezultati našeg istraživanja su pokazali da se mladi, osim zbog posla, sele i zbog želje za osamostaljenjem. Istraživanjem smo pokazali da na razvijenost zajednice te želju za napretkom velik utjecaj ima privrženost lokalnoj zajednici. Teško nešto konkretno može motivirati mlade na ostanak u njihovoj zajednici ako ne ljubav prema istoj. Važno je uz to da se nepovjerenje u mlade koje je ovim istraživanjem istaknuto iskorijeni, jer mladi trebaju potpunu potporu cijele zajednice kako bi ostvarili svoje potencijale, postali uključeni i produktivni članovi svojih zajednica te nositelji lokalnog razvoja.

Na temelju ovog istraživanja predložili smo preporuke lokalnim jedinicama i županijskom rukovoditeljstvu, kojima bi se doprinijelo stvaranju boljih uvjeta za mlade. Preporuke su temeljene na razmišljanjima i stavovima sugovornika.

Preporuke lokalnim jedinicama i županijskom rukovoditeljstvu Karlovačke županije

1. Osigurati potpore/subvencije mladima za izgradnju kuća ili kupnju stanova.
2. Izgraditi poslovne zone u općinama u kojima su poslovne mogućnosti ograničene. Osigurati mladima nova radna mjesta.
3. Potaknuti mlade na revitalizaciju udruga i osnivanje udruga za mlade koje bi radile samo i isključivo u interesu mladih.
4. Iskorijeniti nepovjerenje u mlade i uključiti ih u djelovanje lokalnih politika i donošenje odluka na razini zajednice, posebno odluka koje se tiču njih samih.
5. Proširiti izbor smjerova u srednjim školama i osigurati mladima širi izbor zanimanja za koja se mogu školovati.
6. Poticati mlade na poduzetništvo i bavljenje poljoprivredom. Organizacija tečajeva i edukacija za mlade u lokalnim zajednicama.
7. Osigurati vrtić za djecu. Povećati kapacitete vrtića i subvencionirati izgradnju novih. Subvencioniranje plaćanja vrtića.
8. Bolja prometna povezanost s većim gradovima. Uvođenje autobusnih linija prema gradovima.
9. Uređenje i poboljšanje društvene i gospodarske infrastrukture. Uređenje javnih površina, izgradnja igrališta za djecu, izgradnja sportskih dvorana, uređenje škola, osiguranje zdravstvenih usluga.
10. Organizacija kulturnih i zabavnih događaja u lokalnim zajednicama.
11. Osigurati mladima prostor u kojem slobodno mogu boraviti i provoditi svoje slobodno vrijeme te se povezivati i samoorganizirati.

8. Popis literature

1. Bušljeta Tonković A., Puđak J. (2021). Organizacije mladih i za mlade u ruralnoj Hrvatskoj: Studija slučaja Ličko-senjske i Zadarske županije, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Novi Sad.
2. Densel (2018). Interactive Map of Karlovac County. dostupno na: <https://densel.hr/>, pristupljeno: 30. svibnja 2022.
3. DZS. (2019). Državni zavod za statistiku, Priopćenje – Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku HR_NUTS 2021 – HR NUTS 2 i županije 2019, dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/>, pristupljeno 12. svibnja 2022.
4. DZS. (2022). Državni zavod za statistiku. Statistika u nizu. Gradovi u statistici, dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/statistika-u-nizu/>, pristupljeno 16. svibnja 2022.
5. DZS. (2022). Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva 2011. Metodološka objašnjenja, dostupno na: <https://web.dzs.hr/>, pristupljeno 16. svibnja 2022.
6. DZS. (2022). Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva 2021, dostupno na: <https://popis2021.hr/>, pristupljeno 16. svibnja 2022.
7. DZS. (2022). Državni zavod za statistiku. Tržište rada, dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/trziste-rada/>, pristupljeno 13. svibnja 2022.
8. Eurostat (2021). Eurostat regional year book. Statistical-atlas. dostupno na: <https://ec.europa.eu/>, pristupljeno 9. svibnja 2022.
9. Grgić I., Žimbrek T., Tratnik M., Čimbenici iseljavanja seoskog pučanstva, Agronomski glasnik, 2-3,2010., Zagreb.
10. Hadelan L. (2021). Poljoprivreda, gospodarski rast i razvitak. Interna skripta za potrebe nastave modula, Agronomski fakultet, Zagreb.
11. HMRR (2022). Hrvatska mreža za ruralni razvoj. dostupno na: <https://hmrr.hr/>, pristupljeno 5. svibnja 2022.
12. Hodžić A. (2006). Selo kao izbor, Institut za društvena istraživanja, Zagreb.
13. Hrvatska enciklopedija (2022). Natalitet. dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/>, pristupljeno 16. svibnja 2022.
14. HZZ. (2022). Hrvatski zavod za zapošljavanje, dostupno na: <https://www.hzz.hr/statistika/>, pristupljeno 28. travnja 2022.
15. HZZ. (2022). Mjesečni statistički bilten. Hrvatski zavod za zapošljavanje, ožujak 2022., Zagreb.

16. Ilišin V., Radin F. (2007). Mladi: problem ili resurs, Institut za društvena istraživanja, Zagreb.
17. Ilišin V., Radin F. i sur. (2002). Mladi uoči trećeg milenija, Institut za društvena istraživanja, Zagreb.
18. Ilišin V., Spajić Vrkaš V. i sur. (2017). Generacija osujećenih: Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća, Institut za društvena istraživanja, Zagreb.
19. Karlovačka županija i Javna ustanova, Regionalna razvojna agencija Karlovačke županije. Razvojna strategija Karlovačke županije 2020., Karlovačka županija, 2018.
20. KAZUP (2022). Karlovačka županija. dostupno na: <https://www.kazup.hr/>, pristupljeno 9. svibnja 2022.
21. Kuzmić T., Šimac B., Trako Poljak T. (2021). Za ili protiv života na selu? Stavovi visokoobrazovanih mladih ljudi o životu u hrvatskim ruralnim područjima, Sociologija i prostor, 59 (2021) 221 (2): 247-272, Zagreb.
22. Lukić A., Obad O., Novi akteri u ruralnom razvoju – pristup LEADER i projektifikacija ruralne Hrvatske, Sociologija i prostor, 54 (2016) 204 (1): 71-90, Zagreb.
23. Lukić, A. (2010). O teorijskim pristupima ruralnom prostoru. Hrvatski geografski glasnik 72/2, 49-72, Zagreb.
24. Majdandžić K. (2015). Kreiranje politika usmjerenih prema mladima i ženama u ruralnom prostoru: diplomski rad, Agronomski fakultet, Zagreb.
25. Ministarstvo poljoprivrede (2022.). Program ruralnog razvoja. dostupno na: <https://ruralnirazvoj.hr/program/>, pristupljeno 10. svibnja 2022.
26. Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova (2017). Preliminarni rezultati, novi model JLS i županije, 2017, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/>, pristupljeno 10. svibnja 2022.
27. Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova (2022). Obavijest korisnicima o statusu zahtjeva Programa održivog razvoja lokalne zajednice, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/>, pristupljeno 10. svibnja 2022.
28. Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova (2022). Obavijest podnositeljima zahtjeva o statusu zahtjeva za financiranje projekata u 2022. godini prema Programu podrške regionalnom razvoju, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/>, pristupljeno 10. svibnja 2022.
29. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine, dostupno na: <http://www.mspm.hr/>.

30. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2020). Nacrt nacionalnog program za mlade za razdoblje od 2020. do 2024. godine, Mladi u ruralnim područjima, dostupno na: <http://www.mspm.hr/>, pristupljeno 26. travnja 2022.
31. Obad, O. (ur.) (2021). Socioekonomske nejednakosti na relaciji selo-grad: izgradnja baze znanja u kontekstu provedbe mjera ruralnog razvoja, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.
32. Patton, M. and Cochran, M. (2002). A Guide to Using Qualitative Research Methodology. Médecins Sans Frontières, Paris.
33. Schafft, K.A. et al., ur. (2021). Rural youth at the crossroads: transitional societies in Central Europe and beyond. London: Routledge.
34. Schmidt, Christiane (2004). The Analysis of Semi structured Interviews. Flik, Uwe; von Kardorff, Ernst i Steinke, Ines (ur.) A Companion to Qualitative Research. Thousand Oakes, London, New Delhi: SAGE Publications. Str. 253-259.
35. Stipić S. (2018). Stavovi i mišljenja mladih o prednostima i nedostacima življenja na selu: diplomski rad, Agronomski fakultet, Zagreb.
36. Žutinić Đ., Bokan N. (2008). Selo - izbor ili usud za mlade ljude (studija slučaja sela Vođinci), Agronomski fakultet, Zagreb.
37. Žutinić Đ., Kovačić D., Grgić I., Markovina J. (2010). Percepcija kvalitete življenja i namjere odlaska iz ruralnih sredina, Agronomski fakultet, Zagreb.

9. Prilog

Prilog 1

Protokol intervjua

Prvi dio

1. Kako bi opisao/la svoj život ovdje?
2. Što te najviše veže uz život na ovom mjestu?
3. Koju školu si završio/la i gdje? Kakve su mogućnosti za obrazovanjem u tvojoj općini, gdje se školujete?
4. Jesi li zaposlen/a i gdje radiš, gdje si do sada sve radio/la? *Ako studiraš, gdje i zašto?, Planiraš li se vratiti na selo?*
5. Što radiš u svoje slobodno vrijeme? *Gdje se zabavljaš i izlaziš?*
6. Koje su za tebe prednosti, a koje nedostaci života na selu?
7. Što grad ima, a da selo nema? Kako bi opisao/la život u gradu?
8. Bi li se preselio/preselila u grad? Zbog čega bi se preselio/la u grad da moraš?
9. Kako bi htio/htjela da izgleda tvoj život za pet godina?

Drugi dio

10. Postoje li udruge za mlade u tvojoj zajednici i sudjeluješ li u aktivnostima?
11. Ima li posla u tvom mjestu, gdje se pretežno zapošljavaju mladi?
12. Zbog čega mladi izbjegavaju živjeti na selu?
13. Što sve ima u tvom selu i služe li se mladi time?
14. Što može motivirati mlade u tvojoj zajednici na ostanak? Što je najvažnije da bi ostali živjeti tu?
15. *Odlaze li mladi iz tvoga sela? Zbog čega najviše odlaze?*
16. Što se mijenja ili mijenjalo unatrag nekoliko godina u tvom mjestu? Jesu li te promjene na gore ili na bolje?

10. Životopis

Ivana Golek rođena je 22. rujna 1997. godine u Karlovcu. Srednju školu završila je 2016. godine u Slunju, smjer opća gimnazija. Nakon srednje škole, godine 2017. upisuje Agrarnu ekonomiku na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Preddiplomski studij završava 2020. godine obranom završnog rada na temu: „Proizvodnja i potrošnja mlijeka u Republici Hrvatskoj“ u mentorstvu prof. dr. sc. Nevena Antunca sa Zavoda za mljekarstvo. Stručnu praksu preddiplomskog studija odrađuje iste godine u HAPIH-u u područnom uredu u Karlovcu.

Nastavno na preddiplomski studij, 2020. godine upisuje smjer Agrobiznis i ruralni razvitak na istoimenom fakultetu. Tijekom studija učlanjuje se u HAED pri čijem članstvu organizira studentsku konferenciju „Cofferencija“ na temu specialty kave u Hrvatskoj. Stručnu praksu diplomskog studija odrađuje na Zavodu za menadžment i poduzetništvo Agronomskog fakulteta u mentorstvu prof. dr. sc. Marija Njavre.

Od stranih jezika tečno govori engleski jezik, a može se sporazumjeti i na njemačkom jeziku.

Dvije godine za redom dobitnica je sveučilišne stipendije za izvrsnost Sveučilišta u Zagrebu te je nakon preddiplomskog studija pohvaljena cum laude pohvalom.